

Bijlage A Methoden

De tweede Wmo-evaluatie door het SCP bestaat uit verschillende deelonderzoeken. Over sommige daarvan hebben we eerder gepubliceerd, andere worden alleen in het eindrapport 'De Wmo in beweging' besproken. Voor het eindrapport zijn bestanden uit verschillende deelstudies voor het eerst aan elkaar gekoppeld. Deze bijlage bestaat uit een methodologische verantwoording van de verschillende deelonderzoeken (§ A.1) en informatie over de aanvullende analyses die voor het eindrapport zijn gedaan (§ A.2).

Inhoud

A.1 Methoden per deelonderzoek

- A.1.1 Gemeentelijk beleid en voorzieningen
- A.1.2 Aanvragers en mantelzorgers
- A.1.3 Mensen met lichamelijke beperkingen
- A.1.4 Vrijwillige inzet en initiatieven
- A.1.5 De kanteling in de Wmo
- A.1.6 Wmo-uitgaven 2010
- A.1.7 Sociale samenhang en participatie
- A.1.8 Actorenonderzoek
- A.1.9 Horizontalisering
- A.1.10 Jurisprudentie-analyse
- A.1.11 Niet-gebruik

A.2 Aanvullende analyses eindrapport

- A.2.1 Opbouw van de nieuwe bestanden
- A.2.2 Aanmaken van toetsvariabelen
- A.2.3 Analyse en rapportage

A.1 Gemeentelijk beleid en voorzieningen

Publicatie:

- Vonk, Frieke, Mariska Kromhout, Peteke Feijten en Anna Maria Marangos (2013). [Gemeentelijk Wmo-beleid in 2010: Een beschrijving vanuit het perspectief van gemeenten](#). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- In het eindrapport 'De Wmo in beweging'.

Dataverzameling

Het gemeentelijk Wmo beleid in de jaren 2007 tot en met 2012 is in kaart gebracht door een jaarlijkse enquête onder alle gemeenten in Nederland. Alleen over 2009 hebben we geen gegevens verzameld. De (coördinerend) Wmo beleidsambtenaar van iedere gemeente ontving een brief met het verzoek om de enquête online dan wel schriftelijk in te vullen, al dan niet met hulp van collega's. Daarnaast kregen deze ambtenaren een vragenlijst over de productie in het jaar 2010¹ (zoals het aantal aanvragen van Wmo-voorzieningen en het aantal inwilligingen en afwijzingen daarvan). Voor de dataverzameling over het jaar 2012 hebben we de vragen over

het beleid en de productie in één enquête gecombineerd. De Wmo-ambtenaren hebben de enquête over het beleid in 2010 ingevuld in de periode half april tot eind september 2011, en de enquête over de voorzieningen in 2010 tussen begin oktober 2011 tot en met eind januari 2012. De vragenlijst over 2011 werd ingevuld tussen half mei en eind oktober 2012 en die over 2012 in de periode half januari tot eind mei 2013.

Alle beleidsenquêtes hadden betrekking op het gemeentelijk Wmo-beleid dat in het jaar daarvoor van kracht was (geworden). We vroegen nadrukkelijk om beleidsplannen en voorzieningen die in het jaar van afname nog in ontwikkeling waren buiten beschouwing te laten. De antwoorden kunnen echter gekleurd zijn door de situatie ten tijde van het invullen van de enquête. Ook was er sprake van zelfrapportage, wat een zeker risico op sociaalwenselijke antwoorden geeft.

De enquêtes over de jaren 2010 en 2012 gingen grotendeels over het beleid op de Wmo-prestatievelden 3 tot en met 6, die gericht zijn op mensen met beperkingen en op mantelzorgers en vrijwilligers. De vragenlijst over 2011 betrof vooral de prestatievelden 7 tot en met 9 (maatschappelijke opvang, vrouwenopvang, openbare geestelijke gezondheidszorg en verslavingsbeleid). Deze enquête bevatte ook een module ten behoeve van het actorenonderzoek (zie § A.1.8). De vragenlijsten bestonden grotendeels uit meerkeuzevragen. Deze waren vaak voorzien van een extra antwoordcategorie ‘anders’ waar Wmo-ambtenaren hun antwoord in kwijt konden als geen van de voorgelegde antwoordcategorieën aansloot bij hun beleid. De enquêtes bevatten ook enkele open vragen, die apart zijn geanalyseerd.

Respons

Het aantal gemeenten in Nederland is door gemeentelijke herindelingen veranderd: in 2008 bestonden er 443 gemeenten, in 2009 waren dat er 441, in 2011 bestonden er 418 gemeenten, in 2012 waren dat er 415 en in 2013 bestonden er nog 408. Het aantal gemeenten dat in 2013 (nog) bestond is als basis genomen voor het eindrapport ‘De Wmo in beweging’, omdat in 2013 de laatste enquête is afgenomen. Tabel A.1 geeft de respons onder de gemeenten.²

Tabel A.1 Respons van de gemeenten die in 2013 nog bestaan,^a 2007-2012 (in aantallen en procenten; n = 408)

	2007	2008	2010 ^b	2011 ^c	2012
totale respons (n)	325	307	320	363	338
totale respons (%)	80	75	78	89	83
waarvan volledig ingevuld (n)	309	292	300	212	302
volledig ingevuld (%)	76	72	74	52	74

a Het betreft hier dus een herberekening van de responscijfers voor de gemeenten die in 2013 nog bestonden. De gemeenten die niet meer bestonden, maar in de betreffende jaren wel hadden gerepsondeerd zijn niet meegenomen.

b Dit betreft alleen de beleidsenquête.

c Exclusief de module voor het actorenonderzoek (zie § A.1.8).

Bron: SCP (WMOP'08, WMOP'09, WMOP'11, WMOP'12, WMOP'13)

In de analyses zijn zowel de geheel³ als de gedeeltelijk ingevulde vragenlijsten meegenomen. De respons was, ook na het verwijderen van de gemeenten die niet meer bestonden in 2013, voor elk jaar minimaal 75%. Voor alle jaren, behalve voor 2011, was het percentage volledig ingevulde vragenlijsten minimaal 72%. Dat de respons op de vragenlijst over 2011 achterbleef kan te maken hebben met het feit dat daarin de prestatievelden 7 tot en met 9 centraal stonden,

beleidsterreinen waar vooral de grotere gemeenten actief op zijn. Verder bestond deze lijst, in tegenstelling tot de andere enquêtes, uit losse blokken, mogelijk is dit een reden waarom deze vragenlijst vaker niet volledig werd ingevuld.

Ook binnen de stedelijkheidsklassen⁴ was de totale respons (volledig plus gedeeltelijk ingevulde vragenlijsten) steeds minimaal 75% (tabel A.2).⁵

Tabel A.2 Respons in relatie tot het totaal aantal gemeenten in 2013 per stedelijkheidsklasse, 2007-2012 (in procenten^a; n = 408)

gemeenten	respons 2007	respons 2008	respons 2010	respons 2011	respons 2012	totaal aantal 2013
(zeer) sterk stedelijk	67 (88%)	60 (79%)	64 (84%)	65 (86%)	65 (86%)	76
matig stedelijk	70 (84%)	65 (78%)	66 (80%)	78 (94%)	66 (80%)	83
weinig tot niet-stedelijk	188 (76%)	182 (75%)	190 (76%)	220 (89%)	207 (83%)	249
totaal	325 (80%)	307 (75%)	320 (78%)	363 (89%)	338 (83%)	408

a De rij-percentages in de cellen zijn berekend ten opzichte van het aantal gemeenten in de laatste kolom van de betreffende rij.
Bron: SCP (WMOP'08, WMOP'09, WMOP'11, WMOP'12, WMOP'13)

In de verschillende jaren waren de responderende gemeenten op vergelijkbare wijze verdeeld over de verschillende stedelijkheidsklassen. Ook is de verdeling van responderende gemeenten over stedelijkheidsklassen vrijwel gelijk aan de landelijke verdeling van gemeenten naar stedelijkheid (tabel A.3). Er is dus geen sprake van selectieve uitval naar stedelijkheid. De gegevens uit deze enquêtes kunnen dan ook zowel op landelijk als op het niveau van stedelijkheidsklassen als representatief worden beschouwd.

Tabel A.3 Verdeling van responderende gemeenten over stedelijkheidsklasse, 2007-2012 (in aantallen en procenten)

gemeenten	respons 2007		respons 2008		respons 2010		respons 2011		respons 2012		totaal aantal 2013	
(zeer) sterk stedelijk	67	21%	60	20%	64	20%	65	18%	65	19%	76	19%
matig stedelijk	70	22%	65	21%	66	21%	78	21%	66	20%	83	20%
weinig tot niet-stedelijk	188	58%	182	59%	190	59%	220	61%	207	61%	249	61%
totaal	325	100%	307	100%	320	100%	363	100%	338	100%	408	100%

Bron: SCP (WMOP'08, WMOP'09, WMOP'11, WMOP'12, WMOP'13)

De vragenlijst over productiecijfers in 2010 is door 239 gemeenten ingevuld, een respons van 57%. Veel gemeenten hadden echter niet alle vragen beantwoord. Daardoor was de respons op bepaalde vragen zo laag dat de betreffende gegevens niet konden worden gebruikt. Kijken we alleen naar de bruikbare gegevens, dan bedraagt de respons 190 gemeenten (45% van alle gemeenten in 2010), waarvan 44% de lijst volledig invulde en 56% gedeeltelijk. In 2012 maakte de vragenlijst over productiecijfers deel uit van de enquête gemeentelijk beleid. Daarop bedroeg de totale respons 75% (304 gemeenten). Ook toen waren de vragen over productiecijfers vaak maar gedeeltelijk ingevuld. Kijken we alleen naar de bruikbare gegevens, dan bedraagt de respons 243 gemeenten (60% van alle gemeenten in 2012), waarvan 45% de lijst volledig en 55% de lijst gedeeltelijk invulde.

In beide jaren was de verdeling van de responderende gemeenten (met bruikbare gegevens) over stedelijkheidsklassen en gemeentegrootte-klassen vergelijkbaar met de verdeling van alle Nederlandse gemeenten over deze klassen.

A.1.1 Aanvragers en mantelzorgers

Publicatie:

Fijten, Peteke, Anna Maria Marangos, Mirjam de Klerk, Alice de Boer en Frieke Vonk (2013). [De ondersteuning van Wmo-aanvragers en hun mantelzorgers in 2012](#). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Steekproef⁶

De populatie van dit onderzoek bestaat uit aanvragers van individuele Wmo-voorzieningen in 2011. Omdat er geen landelijke registratie van Wmo-aanvragers bestaat hebben we eerst gemeenten benaderd met de vraag of wij in hun gemeente Wmo-aanvragers mochten interviewen (getrapte steekproef). Hieraan voorafgaand hebben we gemeente ingedeeld in zes strata op basis van grootte (wel of niet behorend tot de grote gemeenten, de G32) en de mate waarin het toeleidingstraject naar ondersteuning gekanteld is (relatief ongekanteld, deels gekanteld of relatief gekanteld). Deze typologie is afgeleid uit de antwoorden die gemeenten gaven op vragen in de enquête gemeentelijk beleid over 2010. Van de 418 gemeenten die Nederland in 2010 telde, namen er 330 deel aan deze enquête en 307 enquêtes waren voldoende ingevuld om de mate van gekanteld werken vast te stellen. Deze 307 gemeenten vormden het steekproefkader voor dit onderzoek.⁷ Om voldoende zicht te hebben op grote gemeenten (G32) en op gemeenten die relatief gekanteld of relatief ongekanteld werken, zijn gemeenten in deze strata oversampled. In tabel A.4 is te zien hoeveel gemeenten benaderd zijn en hoeveel er deelnamen.

Tabel A.4 Responsoverzicht op gemeenteniveau, naar stratum

stratum	doel	benaderd	deelgenomen
1 G32 – relatief gekanteld	7	10	7
2 G32 – deels gekanteld	6	12	5
3 G32 – relatief ongekanteld	7	9	3
4 niet-G32 – relatief gekanteld	20	40	20
5 niet-G32 – deels gekanteld	20	87	22
6 niet-G32 – relatief ongekanteld	20	58	16
totaal	80	217	73

Deelnemende gemeenten hebben geanonimiseerde lijsten aangeleverd van alle Wmo-aanvragers in 2011, zowel van nieuwe als van bestaande Wmo-cliënten. Alleen personen met een periodieke herindicatie vielen hierbuiten, d.w.z. bestaande Wmo-cliënten die benaderd waren door de gemeente (of een uitvoerende instelling) om te beoordelen of hun voorziening aangepast moest worden. Van de aanvragers waren een aantal kenmerken weergegeven, te weten leeftijd, geslacht, aangevraagde voorziening en besluit. Deze kenmerken zijn gebruikt om de omvang van de populatie in 2011 te schatten en om een weegfactor voor de data aan te maken (zie hierna).

Het doel was om per gemeente ongeveer 50 aanvragers te interviewen. Daartoe stelde iedere gemeente een brutosteekproef van 100 adressen van Wmo-aanvragers in de periode september-november 2011⁸ beschikbaar. Omdat er minder gemeenten deelnamen dan verwacht (73 i.p.v. 80) en omdat de nagestreefde verdeling van gemeenten over de strata niet gerealiseerd kon worden, is in sommige gemeenten een kleiner aantal respondenten geworven en in andere een groter aantal, om toch een goede verdeling van respondenten over de strata te verkrijgen. Het aantal respondenten per gemeente liep uiteen van 28 tot 79.

Weging

Om te kunnen beoordelen of de deelnemende gemeenten een goede afspiegeling vormen van alle Nederlandse gemeenten, is de representativiteit bekeken wat betreft landelijke spreiding (provincies), stedelijkheid en enkele kenmerken van de bevolking, namelijk inwonertal, geslachtsspecifieke leeftijdsopbouw en aandeel eenpersoonshuishoudens. De afwijking van de deelnemende gemeenten ten opzichte van het gemiddelde is uitgedrukt in een weegfactor op gemeenteniveau. Ook is per steekproefgemeente nagegaan hoe representatief de uitgenodigde en deelnemende respondenten waren voor alle aanvragers uit die gemeente, wat betreft leeftijd en geslacht. Met een weegfactor op persoonsniveau is gecorrigeerd voor verschillen tussen respondenten, steekproefpersonen en alle aanvragers per steekproefgemeente. Deze twee weegfactoren zijn samengevoegd tot een totale weegfactor, die maakt dat de gewogen uitkomsten in dit rapport representatief zijn voor alle Wmo-aanvragers in Nederland. Voor de meeste respondenten was het verschil met de totale populatie klein (de weegfactor voor de middelste 50% ligt tussen 0,39 en 1,26 en de extremen bedragen 0,06 en 9,8; dergelijke waarden zijn niet ongebruikelijk wanneer de steekproef gestratificeerd is).

Dataverzameling en respons

In de periode april-juli 2012 zijn 5610 Wmo-aanvragers uitgenodigd voor het onderzoek. Het onderzoek en het verzoek tot deelname waren eerst aangekondigd in een brief. Aanvragers kregen de gelegenheid om zich af te melden voor deelname; 752 uitgenodigden deden dit (13%, zie tabel A.5). In de meeste gevallen had de gemeente deze brief verstuurd (namens het SCP) en in enkele gevallen het SCP zelf (wanneer de gemeente dat liever had). Uiteindelijk zijn bij 4041 Wmo-aanvragers persoonlijk interviews afgenomen. Deze interviews vonden plaats bij de aanvrager thuis, op een dag en tijdstip die zij van tevoren met de interviewer hadden afgesproken. In tabel A.5 is te zien hoeveel respondenten zijn uitgenodigd voor deelname en hoeveel er daadwerkelijk deelnamen.

Tabel A.5 Responsoverzicht op persoonsniveau (in aantallen en procenten)

	aantal	%
brutosteekproef	7252	
niet gebruikt	1642	
benaderbare steekproef	5610	100
deelname geweigerd	752	13
non-respons door andere oorzaak	817	15
geslaagde interviews	4041	72

Na afloop van ieder gesprek gaven interviewers aan of zij dachten dat de respondent de vragen goed begrepen had. Bij 34 respondenten hadden de interviewers hier ernstige twijfels over. Deze interviews zijn niet gebruikt, waardoor het aantal bruikbare interviews 4007 bedraagt. Op dit aantal zijn de analyses in dit rapport gebaseerd.

Het zou kunnen zijn dat de respondenten in dit onderzoek geen goede afspiegeling vormen van alle aanvragers wat betreft de uitkomst van hun aanvraag. Zo is het denkbaar dat mensen die een afwijzing kregen vaak niet meedoen omdat ze niet aan de afwijzing herinnerd willen worden. Of dat ze juist vaker meedoen omdat ze dan hun verhaal nog eens kwijt kunnen. Alhoewel we de uitkomst van de aanvraag niet konden meenemen in de weegfactor (deze informatie is immers niet voor alle aanvragers bekend), kunnen we wel de respondenten vergelijken met alle aanvragers uit de steekproefgemeenten. Die hadden immers registratiebestanden aangeleverd waarin ook de aangevraagde voorziening en de uitkomst opgenomen waren. Tabel A.6 toont de uitkomst van alle ruim 100.000 aanvragen waarvan die bekend was; tabel A.7 vermeldt om welk type ondersteuning het ging.

Tabel A.6 Uitkomst van de aanvraag, Wmo-aanvragersregistratiebestand, 2011 (in procenten; n = 106.902)^a

toekenning	66
afwijzing	7
intrekking	6
in behandeling	3
afgehandeld	17
buiten behandeling	1
beëindigd	1
anders	3
onbekend / onduidelijk	5

a De percentages tellen op tot meer dan 100 omdat mensen meerdere voorzieningen konden aanvragen.

Tabel A.7 Type aangevraagde ondersteuning, Wmo-aanvragersregistratiebestand, 2011 (in procenten; n = 106.902)^a

hulp bij het huishouden	41
rolstoel	13
vervoer	
beltaxi, Wmo-taxi	19
ander vervoermiddel	9
vervoersvoorziening, type onbekend	11
vervoerskostenvergoeding	3
wonen	
losse woonvoorziening	3
vaste woningaanpassing	9
verhuiskostenvergoeding	2
woonvoorziening, type onbekend	9
ondersteuning bij het ontmoeten van mensen	< 1
gehandicaptenparkeerkaart of -plaats	3
iets anders	9

a De percentages tellen op tot meer dan 100 omdat mensen meerdere voorzieningen konden aanvragen.

De interviews

De interviews duurden gemiddeld 52 minuten en zijn afgenomen door ervaren interviewers van GfK Panelservices die vooraf getraind waren. Het gesprek ging onder andere over de aanvraagprocedure. Hiervoor moesten mensen dus ongeveer een half jaar terug in hun herinnering. Bij vragen naar het verleden kan mogelijk recall bias optreden. Maar die is

beperkter naarmate het over concretere zaken gaat en dat was hier het geval, dus we verwachten niet dat problemen met herinneringen de resultaten hebben vertekend. Sommige aanvragers waren niet in staat om het gesprek met de interviewer zelfstandig te voeren (zoals kinderen of mensen met verstandelijke beperkingen). Iemand anders die hen goed kende (zoals een ouder of mantelzorger) kon het interview dan namens hen doen (een proxi). Deze personen zijn met klem verzocht om steeds namens de aanvrager te antwoorden, bijvoorbeeld bij vragen over de gezondheid. Sommige sterk persoonlijke vragen mochten zij overslaan. Meer informatie over de opzet en het verloop van het veldwerk is te vinden in de onderzoeksverantwoording die kan worden opgevraagd bij het SCP.

De interviews vonden plaats aan de hand van een gestandaardiseerde vragenlijst met voorgecodeerde antwoordcategorieën. Sommige vragen hadden de antwoordcategorie 'anders, namelijk', die mensen konden gebruiken om een antwoord te geven dat niet paste in een van de voorgeprogrammeerde categorieën. Door de onderzoekers zijn deze open antwoorden gehercodeerd als erg veel open antwoorden toch bij een voorgeprogrammeerd antwoord pasten of als er zo veel dezelfde open antwoorden waren dat die een zelfstandige categorie vormden. Verder zijn de open antwoorden gebruikt om een staalkaart te tonen van andere antwoorden die werden gegeven.

Onderzoek onder mantelzorgers

Ruim de helft (56%) van alle Wmo-aanvragers gaf aan mantelzorg te hebben. Daarvan had 60% deze mantelzorg minimaal vier uur per week gedurende minimaal drie maanden (de overige helpers geven in het algemeen minder dan vier uur per week hulp maar wel voor een lange periode). We vroegen hen toestemming om hun belangrijkste mantelzorger (degene die de meeste hulp gaf) te benaderen voor een onderzoek; 81% van hen gaf die toestemming en verstreekte de adresgegevens. Van de mantelzorgers van wie een adres bekend was, heeft 82% (915 mensen) meegedaan aan het zogenoemde mantelzorgonderzoek, door een korte schriftelijke of internetenquête in te vullen in de periode mei-augustus 2012. Dezelfde procedure werd gevolgd bij mensen die of korter dan drie maanden of minder dan vier uur per week hielpen. Hier was zowel het aandeel aanvragers dat toestemming gaf veel geringer (23%) als het aandeel mantelzorgers dat meedeed (20%). Blijkbaar voelen mensen zich minder aangesproken door het onderwerp. Deze groep blijft verder buiten beschouwing in dit rapport. De genoemde percentages zijn vergelijkbaar met die van het mantelzorgonderzoek in de eerste Wmo-evaluatie (zie ook bijlagetabel B8.1 in Feijten et al. (2013)). De respondenten vormden een goede afspiegeling van de totale groep mantelzorgers van aanvragers (bijlagetabel B8.1 in Feijten et al. (2013)). Ongeveer twee derde woonde bij de Wmo-aanvrager in hetzelfde huis; iets meer dan de helft was een partner van de aanvrager en ongeveer een kwart was een (uitwonend) kind. Verreweg de meeste mantelzorgers (90%) gaven hulp aan een huisgenoot of een uitwonend familielid. Het aandeel dat hulp gaf aan een vriend, buur of overige familie was bescheiden: ongeveer 10%. Voor de definitieve analyses zijn de gegevens van 42 mantelzorgers die zelf aangeven minder dan vier uur of korter dan drie maanden hulp te geven buiten beschouwing gelaten, zodat de analyses steeds betrekking hebben op maximaal 873 respondenten.

A.1.2 Mensen met lichamelijke beperkingen

Publicatie:

Hofstede, Jolien, Mieke Cardol en Mieke Rijken (2013). [Ontwikkelingen in ondersteuning van mensen met lichamelijke beperkingen en de effecten van ondersteuning op participatie](#). Den Haag/Utrecht: Sociaal en Cultureel Planbureau/NIVEL.

Dataverzameling: NPCG-panel⁹

Dit onderzoek is uitgevoerd door onderzoekers van het NIVEL. Voor dit onderzoek is gebruik gemaakt van gegevens die het NIVEL de afgelopen jaren heeft verzameld binnen het Nationaal Panel Chronisch ziekten en Gehandicapten (NPCG). Het panel bestaat uit ongeveer 3500 zelfstandig wonende mensen van 15 jaar of ouder met een somatische chronische ziekte en/of lichamelijke beperkingen. Nieuwe panelleden worden jaarlijks geselecteerd in huisartsenpraktijken (landelijke steekproeven) op basis van een door een arts gestelde diagnose van een chronische somatische ziekte. Daarnaast stromen deelnemers met lichamelijke beperkingen in uit landelijke bevolkingsonderzoeken, zoals het Permanent onderzoek leefsituatie (POLS) en het WoonOnderzoek Nederland (WoON). Hiertoe loopt in deze bevolkingsonderzoeken een korte screener mee om mensen met lichamelijke beperkingen te detecteren. Mensen met matige of ernstige beperkingen worden uitgenodigd voor deelname aan het panel. Na aanmelding ontvangen zij een 'instroomvragenlijst', waarin de SCP-vragenlijst voor beperkingen (De Klerk et al. 2006) is opgenomen. Mensen die op basis van de SCP-vragenlijst toch niet als matig of ernstig beperkt zijn aan te merken worden van verdere deelname uitgesloten.

De panelleden van het NPCG krijgen ten minste twee keer per jaar, in april en oktober, vragen voorgelegd. Panelleden hebben daarbij de keuze uit schriftelijke of internetenquêtes; een klein aantal wordt telefonisch geënquêteerd omdat zij vanwege hun ziekte of beperking moeite hebben met lezen of schrijven. De vragen gaan over het gebruik van zorg en ondersteuning, de ervaringen daarmee en de behoefte aan zorg en ondersteuning. Daarnaast worden vragen gesteld over het leven met een chronische ziekte of beperking: welke gevolgen heeft de ziekte of beperking voor de woon- en werksituatie, het huishouden, vervoer en mobiliteit, sociale participatie, vrijetijdsbesteding en de kwaliteit van leven.

In april 2012 namen 3771 mensen met chronische ziekten en/of lichamelijke beperkingen deel aan het NPCG. Van de respondenten met lichamelijke beperkingen (n = 2260) had 27% lichte beperkingen, 50% matige beperkingen en 24% ernstige beperkingen. Omdat deze verhouding door de wijze van steekproeftrekking afwijkt van de (geschatte) verhouding binnen de totale populatie van mensen met lichamelijke beperkingen, wordt gebruik gemaakt van een a priori gedefinieerde standaardpopulatie (gebaseerd op informatie die over de Nederlandse populatie van mensen met lichamelijke beperkingen bekend is uit andere bronnen; zie tabel A.1 in bijlage A van Hofstede et al. (2013)). De data in het onderhavige onderzoek worden zodanig gewogen dat hun relatieve gewicht overeen komt met dat in deze standaardpopulatie. Meer details over deze data en over de uitvoering van dit onderzoek zijn te vinden op respectievelijk www.nivel.nl/npcg en in bijlage A van Hofstede et al. (2013).

A.1.3 Vrijwillige inzet en initiatieven

Publicatie:

Mensink, Wouter, Anita Boele en Pepijn van Houwelingen (2013). [Vrijwillige inzet en ondersteuningsinitiatieven: Een verkenning van Wmo-beleid en -praktijk in vijf gemeenten](#). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Opzet¹⁰

Dit onderzoek is grotendeels een kwalitatief onderzoek in vijf gemeenten. Daarnaast is er een overzicht gegeven van bestaande cijfermateriaal over de vrijwillige inzet van Nederlanders, en de mate waarin ze betrokken zijn bij bewonersinitiatieven. Dit deel beperkt zich tot simpele rechte tellingen (kruistabellen) op basis van de volgende databestanden (gebaseerd op enquêtegegevens): Culturele Veranderingen, Tijdbestedingsonderzoek, Woononderzoek Nederland, Continu Onderzoek Burgerperspectieven, Woningbehoefte onderzoek, Burgerparticipatie en Sociaal Vitaal Platteland. Daarnaast maken we gebruik van verwijzingen naar cijfers in allerlei secundaire bronnen (opgenomen in de literatuurlijst van de betreffende publicatie). Hierna gaan we in op het onderzoek in vijf gemeenten.

Selectie van gemeenten en ondersteuningsinitiatieven

We hebben vijf gemeenten geselecteerd met meerdere ondersteuningsinitiatieven. Voor de selectie van ondersteuningsinitiatieven hebben we de volgende criteria gehanteerd. Het gaat ons om:

- lokale initiatieven;
- die op overwegend vrijwillige basis;
- activiteiten uitvoeren om mensen met een participatiebeperking te ondersteunen;
- die verder gaan dan het faciliteren van ontmoeting en recreatie;
- en daar als groep de regie over voeren (in plaats van landelijke formats uit te voeren).

We richten ons op collectieven binnen de grenzen van een gemeente, aangezien dit het domein is van de Wmo. Landelijke organisaties als de Zonnebloem zijn lokaal begonnen, maar zijn dat niveau nu duidelijk ontgroeid. Wel zijn we nagegaan of er vanuit dit soort middenveldorganisaties lokale initiatieven zijn voortgekomen. Lokale afdelingen van landelijke organisaties hebben we alleen meegenomen als ze op lokaal niveau andere activiteiten ontplooiën dan op landelijk niveau. Dit bleek in de onderzochte gemeenten alleen voor de Katholieke Bond van Ouderen op te gaan.

Het gaat ons om de in de wet geuite verwachting over het ontstaan en functioneren van spontane, vrij autonome initiatieven van burgers. Het criterium dat de regie bij de initiatiefgroep ligt sluit projecten van overheden, professionele instellingen of commerciële ondernemingen uit. Een initiatief dat zich bijvoorbeeld ontwikkelt tot een professionele welzijnsorganisatie met een professioneel bestuur en management laten we buiten beschouwing. Ook vrijwilligersactiviteiten onder leiding van welzijnsprofessionals nemen we niet mee. Dit wil niet zeggen dat de initiatieven die we hebben geselecteerd geen relatie met de gemeente of welzijnsaanbieders hebben of dat we alleen kijken naar groepen waarin helemaal geen publiek geld omgaat. Als gevolg van onze selectiecriteria zegt dit onderzoek niets over door

professionals geleide vrijwilligersclubs bij welzijns- of zorginstellingen of over organisaties waar veel zorgvrijwilligers actief zijn, zoals de Zonnebloem, Humanitas of de Vrijwillige Thuiszorg. Het feit dat dit onderzoek onderdeel is van een evaluatie van de Wmo verklaart de focus op het ondersteunen van mensen met een participatiebeperking. De reden om niet te kijken naar recreatieve en ontmoetingsgerichte activiteiten is dat er al veel onderzoek naar is gedaan, dat in twijfel trekt dat ze leiden tot daadwerkelijke, onderlinge ondersteuning. Dit wil overigens niet zeggen dat ontmoeting onbelangrijk is. De geselecteerde initiatieven hebben wel vaak een element van recreatie of ontmoeting.

Om gemeenten op het spoor te komen waarin meerdere ondersteuningsinitiatieven zijn gevestigd zijn we begonnen met een zoektocht door bestaande studies, op internet en via koepelorganisaties zoals Mezzo, de Landelijke Vereniging voor Mantelzorgers en Vrijwilligerszorg. Het traceren van volledig informele groepjes bleek daarbij, vanwege het ontbreken van websites en registraties, problematisch. De focus ligt daardoor op initiatieven die wel op die manier vindbaar zijn.

Op deze manier hebben we een eerste selectie van gemeenten gemaakt. Om de uiteindelijk keuze behapbaar te houden en toch een zo breed mogelijk beeld te geven hebben we uit deze selectie gemeenten gekozen van verschillende groottes in verschillende delen van het land. De gemeenten zijn regionaal gespreid: twee rurale krimpgemeenten, een in het noorden van het land en een in het zuiden, twee grote steden in het westen van het land, en een middelgrote stad in het midden van het land. In de grotere gemeenten richten we ons op een stadsdeel of wijk om het schaalniveau vergelijkbaar te houden. We hebben gekozen voor een meer en een minder welvarend stadsdeel.

Daarna hebben we in deze vijf gemeenten tientallen korte telefonische interviews gehouden met vertegenwoordigers van organisaties, zoals de Zonnebloem, het Rode Kruis, de Katholieke Bond van Ouderen, de Protestants Christelijke Ouderenbond, mensen die betrokken zijn bij gemeenschapshuizen en buurtplatforms en professionals van zorginstellingen. We hebben hen bevraagd over hun activiteiten, over eventuele initiatieven die uit hun gelederen zijn voortgekomen en over andere initiatieven binnen de gemeente. Vervolgens hebben we een sneeuwbalmethode toegepast door elke beleidsmedewerker, welzijnswerker en initiatiefnemer te vragen naar voorbeelden van initiatieven. Ook op die manier is het nauwelijks gelukt om voorbeelden te vinden van volledig informele groepen. Vooral in kleine dorpen, maar ook in steden, kregen we vaak de reactie dat er inderdaad wel regelmatig ondersteuning werd gegeven binnen de buurt, maar dat we dit nu niet echt moesten zien als een initiatief. Men vond dit soort burenhulp niet meer dan normaal en zag er weinig in om daar een interview aan te wijden. Bij professionals leefde daarbij nog de vrees dat het vestigen van de aandacht op dit soort netwerkjes verstorend zou kunnen werken. Ze waren bang dat het formalisering in de hand zou werken. Er is in feite maar één gemeente waarin we voorbeelden konden vinden van grotendeels informele ondersteuning die wel 'op de kaart' stonden. Deze waren gekoppeld aan een welzijnsactiviteit. Bewoners die elkaar hadden getroffen bij de bewonerslunch in het wijkcentrum zouden elkaar onderling zijn gaan helpen. De bewoners zelf ontkenden dit echter grotendeels.

Een kanttekening: we hebben uit pragmatische overwegingen alleen geprobeerd om initiatieven te vinden die op dit moment bestaan en aan de voorgaande criteria voldoen. Als we ook initiatieven hadden meegenomen die inmiddels gestopt zijn, hadden we misschien een ander

beeld gegeven. Bovendien is het denkbaar dat we in deze gemeenten een aantal jaren geleden nog andere initiatieven hadden gevonden die toen binnen onze definitie vielen, maar nu niet meer, bijvoorbeeld doordat ze inmiddels geprofessionaliseerd zijn. Hetzelfde geldt voor de initiatieven die we wel hebben geselecteerd: wellicht bestaan die over een aantal jaren niet meer, of vallen ze dan niet meer binnen de gestelde criteria. Kortom, het beeld dat we presenteren is een momentopname.

Interviews en analyse

Van elke gemeente en van de onderzochte welzijnsinstellingen hebben we relevante beleidsdocumenten bestudeerd. Daarnaast hebben we in elke gemeente face-to-face-interviews gehouden met initiatiefnemers, met een beleidsmedewerker die zich met thema's als sociale samenhang en vrijwillige inzet bezighoudt en met welzijnsprofessionals die bij particuliere initiatieven betrokken zijn. We hebben gesproken met vertegenwoordigers van 23 initiatieven, met zes beleidsambtenaren en tien welzijnsprofessionals. We hebben de welzijnsaanbieders geselecteerd die zich veel met bewonersinitiatieven bezighouden, op basis van de korte telefonische interviews, en op basis van de face-to-face-interviews met beleidsmedewerkers en initiatiefnemers.

Alle face-to-face-interviews zijn gehouden met topiclijsten met open vragen, één voor elk type respondent (beleidsmedewerker, welzijnsprofessional, initiatiefnemer). De interviews zijn met toestemming van de geïnterviewden opgenomen en letterlijk uitgetypt. De transcripten zijn gecodeerd met behulp van de software Atlas.ti. De codes zijn grotendeels gebaseerd op de thema's van de topiclijsten. Er zijn aanvullende codes gemaakt voor onderwerpen die uit de interviews naar voren kwamen. Op basis hiervan zijn thema's geformuleerd die de basis vormen voor deze publicatie.

A.1.4 De kanteling in de Wmo

Publicatie:

Draak, Maaïke den, Wouter Mensink, Mary van den Wijngaart en Mariska Kromhout (2013). [De weg naar maatschappelijke ondersteuning. Een onderzoek naar de kanteling in tien gemeenten.](#) Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Dit onderzoek is uitgevoerd door het SCP, IVA Beleidsonderzoek en Advies en later onderzoeksbureau Lokaal Centraal. Het vond plaats in 2012 (met een uitloop tot begin 2013) in tien gemeenten en bestond uit interviews met wethouders, beleidsmedewerkers, gespreksvoerders en vragers. Daarnaast bestudeerden we gemeentelijke documenten.

De bestudeerde gemeenten¹¹

De benaderde gemeenten zijn geselecteerd op grond van hun 'mate van gekanteld werken', welke werd afgeleid uit de antwoorden die zij gaven op vragen in de enquête gemeentelijk beleid over 2010 (WMOP'11). De gemeenten werkten op een manier die te omschrijven is als relatief gekanteld of juist relatief ongekanteld.¹² Om dit vast te stellen werden zeven vragen geselecteerd (zie onder) op basis van inhoudelijke/theoretische relevantie en interne betrouwbaarheid (hoogste interne consistentie op basis van een categoriale principale componentenanalyse en een reliability analyse). De antwoorden op deze zeven vragen zijn

vervolgens gehercodeerd voor vergelijkbaarheid, opgeteld en ingedeeld in drie groepen. De vragen zijn gehercodeerd in de categoriale principale componentanalyse: hierbij werden de verschillende antwoordcategorieën op eenzelfde schaal gezet zodat ze konden worden vergeleken en opgeteld. De indeling in groepen is gedaan op basis van percentielen waarbij de bovenste en onderste 25% van de gemeenten de uiterste groepen vormde. De overige 50% gemeenten vormden de middengroep. De plausibiliteit van de indeling is vervolgens gecontroleerd aan de hand van gegevens die bekend waren van enkele gemeenten. De zeven gebruikte vragen uit de enquête (WMOP'11):

- 24. Aan welke aspecten wordt tijdens het (intake)gesprek, een huisbezoek of een ander eerste contactmoment met een aanvrager van ondersteuning doorgaans aandacht besteed? *Antwoordmogelijkheden gegeven, meerdere antwoorden mogelijk*
- 26_1. Inhoud gesprek: wordt alleen aandacht besteed aan het *voorliggende probleem* vs. aandacht besteed aan hoe een burger functioneert op *meerdere levensdomeinen*
- 38. Het beleid rondom algemene voorzieningen: bij het bepalen van passende ondersteuning wordt nadrukkelijk bekeken of algemene voorzieningen kunnen bijdragen aan de ondersteuning vs. niet gekeken naar algemene voorzieningen
- 48. Voor welke van de volgende terreinen/voorzieningen kunnen burgers terecht bij het Wmo-loket in uw gemeente voor het indienen van een aanvraag? (toelichting: het maakt voor de beantwoording van deze vraag niet uit of het loket een fysiek of andersoortig loket betreft en of dit een puur gemeentelijk loket is of dat er in het loket samengewerkt wordt met welzijnsorganisaties, cliëntondersteuners) *Antwoordmogelijkheden gegeven, meerdere antwoorden mogelijk*
- 26_3. Beleid bij het bieden van ondersteuning: nadrukkelijk gekeken naar wat de aanvrager of zijn omgeving *zelf* kan doen vs. ondersteuning die de *gemeente* kan bieden is leidend en wordt niet gekeken naar wat de aanvrager of zijn omgeving *zelf* kan doen
- 26_5. Beleid bij het bieden van ondersteuning: aanvragers van ondersteuning worden zoveel mogelijk geholpen met individuele voorzieningen vs. zoveel mogelijk met algemene/collectieve voorzieningen
- 50. Beleid in de gemeente: de gemeente gaat sterk uit van de inzet van *professionele* hulp vs. de gemeente gaat sterk uit van de inzet van *informele* hulp

Naast de mate van gekanteld werken is bij de selectie van de gemeenten rekening gehouden met de mate van stedelijkheid – (zeer) sterk stedelijk versus weinig tot niet stedelijk¹³ – als proxy voor het voorzieningenaanbod. Voor iedere combinatiecategorie (relatief gekanteld niet-stedelijk, relatief ongekanteld stedelijk, enz.) zijn gemeenten geworven. Bij de selectie en werving is verder gelet op een aantal andere kenmerken om te voorkomen dat we uitzonderlijke casussen in het onderzoek mee zouden nemen, om extra diversiteit aan te brengen of om praktische redenen. Dit betreft, in willekeurige volgorde: geografische spreiding op basis van landsdeel, de mate van vergrijzing, behorend tot de G4 (de vier grootste steden) of het G32-stedennetwerk, pilotgemeente of ambassadeursgemeente in het VNG-project De Kanteling, de reistijd naar de gemeente en spreiding van de ‘onderzoekslast’ over gemeenten in de tweede Wmo-evaluatie.

Om tien gemeenten bereid te vinden tot medewerking hebben we in totaal negentien gemeenten moeten benaderen. Voor iedere gemeente die afzag van deelname werd direct een andere, vergelijkbare gemeente benaderd. Redenen die gemeenten opgaven om af te zien van deelname waren: onderbezetting of een gebrek aan capaciteit; de hoeveelheid werk die op de gemeenten afkwam vanwege de geplande drie decentralisaties,¹⁴ Welzijn Nieuwe Stijl en de kanteling en het gelijktijdig plaatsvinden van eigen klanttevredenheidsonderzoeken. Daarnaast waren er een paar gemeenten die uit zichzelf aangaven nog niet gekanteld te werken en dachten daarom niet interessant voor het onderzoek te zijn (wij konden hen helaas niet overtuigen van het tegendeel). Tabel A.8 geeft een overzicht van de deelnemende gemeenten (pseudoniemen). Tijdens de werving bleek dat één gemeente (Periferiestad) die zichzelf in de enquête nog als relatief ongekanteld had gepresenteerd, al minimaal een half jaar eerder een meer gekantelde werkwijze had aangenomen. Deze werd daarom anders ingedeeld.

Aanvankelijk was het de bedoeling om de werkwijze en de ervaringen in relatief ongekantelde en relatief gekantelde gemeenten met elkaar te vergelijken. Tijdens het onderzoek bleek echter dat gemeenten verschillende toeleidingstrajecten naast elkaar hanteren en dat er allerlei tussenvormen zijn. Daarom is besloten tot een meer exploratieve aanpak. Daarbij zijn we nagegaan hoe de verschillende trajecten eruit zien en welke onderdelen van de kanteling, zoals beschreven door de VNG, in meer of mindere mate herkenbaar zijn in de gemeenten.

Tabel A.8 Overzicht van de tien bestudeerde gemeenten

	landsdeel ^a	stedelijkheid	werkwijze in 2010 o.b.v. enquête
Noordstad	noord	(zeer) sterk stedelijk	relatief gekanteld
Periferiestad	noord	(zeer) sterk stedelijk	relatief ongekanteld ^b
Noordweststad	west	(zeer) sterk stedelijk	relatief ongekanteld
Grotestad	west	(zeer) sterk stedelijk	relatief gekanteld
Weststad	west	(zeer) sterk stedelijk	relatief ongekanteld
Oostdorp	oost	weinig/niet stedelijk	relatief gekanteld
Oostelijk Dorp	oost	weinig/niet stedelijk	relatief ongekanteld
Zuiddorp	zuid	weinig/niet stedelijk	relatief gekanteld
Zuidelijk Dorp	zuid	weinig/niet stedelijk	relatief ongekanteld
Zuidstad	zuid	(zeer) sterk stedelijk	relatief ongekanteld

a Indeling van het CBS op grond van provincie. Noord: Groningen, Friesland, Drenthe; West: Utrecht, Noord-Holland, Zuid-Holland, Zeeland; Oost: Overijssel, Gelderland, Flevoland; Zuid: Noord-Brabant, Limburg.

b Na het eerste telefonische contact als ‘relatief gekanteld’ aangemerkt.

Interviews gemeenten

We wilden in elk van de tien gemeenten interviews houden met de verantwoordelijke wethouder, een Wmo-beleidsmedewerker en drie gespreksvoerders die contacten hebben met burgers die om ondersteuning vragen ('vragers'). Uiteindelijk wilde in één gemeente de wethouder niet meewerken aan een interview. Ook leek het niet in alle gemeenten zinvol om met drie gespreksvoerders te spreken, afhankelijk van de verscheidenheid aan functies in het gemeentelijk toeleidingstraject. We hebben ervoor gekozen om in iedere gemeente met ten minste één vertegenwoordiger van elke gespreksvoerdersfunctie te spreken. In sommige gemeenten volstond het dus om een tweetal gespreksvoerders te interviewen, in andere gemeenten waren door de diversiteit aan functies juist meerdere interviews nodig. In twee gemeenten deed zich de gelegenheid voor om aanvullend te spreken met een teamleider die zelf niet de functie van gespreksvoerder had. Daarnaast deed zich in enkele gemeenten de gelegenheid voor om aanvullende interviews te houden. In twee gemeenten betrof dit een aantal ouderenadviseurs en in één gemeente twee medewerkers van sociale wijkteams. Een aantal van de interviews met gespreksvoerders had betrekking op gemeentelijke pilotprojecten waarin (onderdelen van) de kanteling werd(en) uitgetoetst. Tabel A.9 geeft een overzicht van de geïnterviewden per gemeente. In totaal hebben 61 personen meegedaan.

Tabel A.9 Overzicht van geïnterviewde gemeentelijke vertegenwoordigers per gemeente

	wethouders	beleidsmedewerkers	gespreksvoerders	overig	totaal
Noordstad	1	1	4, onder wie 2 medewerkers sociaal wijkteam	1 teamleider	7
Periferiestad	1	1	3	-	5
Noordweststad	1	1	3	1 teamleider	6
Grotestad	0	2	4	-	6
Weststad	1	1	3, onder wie 1 ouderenadviseur	-	5
Oostdorp	1	2	6, onder wie 2 ouderenadviseurs	-	9
Oostelijk Dorp	1	2	2	-	5
Zuiddorp	1	2	3	-	6
Zuidelijk Dorp	1	1	2	-	4
Zuidstad	1	2	5	-	8
totaal	9	15	35	2	61

Het eerste contact verliep via onze primaire contactpersoon bij de gemeente, vaak de (coördinerend) Wmo-beleidsambtenaar. De wethouders, beleidsmedewerkers en gespreksvoerders werden via deze persoon geworven. Door deze wijze van werven bestaat een kans dat we met een selectieve groep van gespreksvoerders hebben gesproken – bijvoorbeeld degenen met een minder kritische houding tegenover de gemeentelijke werkwijze – maar we hebben hier geen aanwijzingen voor kunnen vinden. In sommige, kleinere gemeenten is het personeelsbestand ook beperkt. Wel spraken we in één gemeente met gespreksvoerders die al langer op een nieuwe wijze werkten dan hun collega's in de desbetreffende gemeente. Met de gemeentelijke medewerkers is een semigestructureerd interview gehouden op de locatie van hun voorkeur, in vrijwel alle gevallen de werklocatie. Een aantal keer zijn twee beleidsmedewerkers of twee gespreksvoerders gelijktijdig geïnterviewd. Ook gaven meerdere wethouders aan dat zij in aanwezigheid van een beleidsmedewerker geïnterviewd wilden worden. De interviews duurden gemiddeld anderhalf uur. Ze vonden plaats van maart tot en met

december 2012, over het algemeen vóór september 2012. Alle interviews zijn gehouden met behulp van topiclijsten met open vragen, één voor elk type respondent (wethouder, beleidsmedewerker, gespreksvoerder).¹⁵ De topiclijsten zijn niet in alle gevallen strak gevolgd, omdat al snel bleek dat niet alle vragen van toepassing waren op alle respondenten. Specifiek bij de gespreksvoerders is flexibel met de vragenlijsten omgegaan. Door de grote verscheidenheid aan functies onder de noemer 'gespreksvoerder' (loketmedewerker, consulent, medewerkers wijkteam, medewerker multi-problematiek, enz.) waren sommige vragen bij de ene respondent meer van toepassing dan bij de andere. Bovendien hebben dit soort interviews hun eigen dynamiek: onderwerpen die verderop in de vragenlijst staan kunnen bijvoorbeeld toevallig eerder aan de orde komen.

De interviews zijn met toestemming van de geïnterviewden vrijwel allemaal opgenomen,¹⁶ en letterlijk uitgetypt. De transcripten zijn gecodeerd met behulp van de software Atlas.ti. De codes zijn grotendeels gebaseerd op de thema's die ook de basis waren voor de topiclijsten. Er zijn aanvullende codes gemaakt voor een aantal relevante onderwerpen die uit de interviews naar voren kwamen. Op basis hiervan zijn thema's gevonden die de kern vormden van het deelrapport *De weg naar maatschappelijke ondersteuning. Een onderzoek naar de kanteling in tien gemeenten* (den Draak et al. 2013). Er moet rekening worden gehouden met het feit dat de interviews een momentopname geven. Ze zijn beïnvloed door de actualiteit van thema's die spelen binnen de gemeente en door andere zaken die de perceptie van de geïnterviewde kunnen beïnvloeden.

Interviews met vragers

Daarnaast zijn semigestructureerde interviews gehouden met mensen die maatschappelijke ondersteuning nodig hebben en daarover recent contact hebben gehad met hun gemeente. Deze mensen zijn persoonlijk benaderd via de Wmo-afdeling en de gespreksvoerders die daar werkzaam zijn. We hebben hiervoor gekozen omdat de respons bij een direct en persoonlijk contact in het algemeen hoger is dan bij het opsturen van een enquête. Bovendien staat een deel van de beoogde vragers niet geregistreerd bij gemeenten. Dit zijn mensen die persoonlijk contact hebben gehad met hun gemeente maar die (nog) geen formele aanvraag hebben ingediend voor een voorziening. Ook in deze mensen waren wij geïnteresseerd. Het gaat namelijk om het gehele traject van het eerste contact met de gemeente tot de beschikking en daarna. Door de wijze van werven bestaat wel een kans dat we een selectieve groep in het onderzoek hebben meegenomen, bijvoorbeeld die gevallen waarbij de gespreksvoerder tevreden was over de procedure.

Aan vragers die recent contact hebben gehad met de gemeente via de telefoon, aan het loket of bij de mensen thuis én die aan het onderzoek konden meedoen,¹⁷ hebben gespreksvoerders gevraagd of zij wilden meewerken aan een onderzoek en of een onderzoeker hen mocht bellen om het onderzoek uit te leggen. Als een vrager dit goed vond, registreerde de gespreksvoerder naam en telefoonnummer. Vervolgens nam een onderzoeker contact op met de persoon om het onderzoek nader toe te lichten en formeel om medewerking te vragen. Vier personen zagen in deze fase toch nog af van deelname.¹⁸ Om de benaderingswijze zo eenduidig en goed mogelijk te laten verlopen hebben de betrokken gespreksvoerders een persoonlijke werkinstructie ontvangen. Ook is er een informatiebrochure over het onderzoek voor vragers samengesteld.

Het was de bedoeling om in elk van de tien betrokken gemeenten vijf vragers te interviewen. Dit is in één gemeente niet gelukt binnen de gestelde onderzoeksperiode. Hier hebben we vier personen gesproken. Dit betekent dat er in totaal 49 vragers hebben meegedaan aan het onderzoek. Met de deelnemers is op de eerste plaats een persoonlijk interview gehouden bij de mensen thuis. De interviews zijn vrijwel altijd gehouden met degene die zelf beperkingen ervoer en maatschappelijke ondersteuning nodig had. In twee gevallen is gesproken met een mantelzorger die namens de vrager de aanvraag voor ondersteuning had ingediend (ouder, vriendin). Zij hebben de vragen zoveel mogelijk namens de betreffende vrager beantwoord. Bij de interviews was over het algemeen de partner (indien van toepassing) aanwezig, soms een dochter of een zoon. Het interview duurde doorgaans 45 minuten tot een uur. In drie gevallen heeft het gesprek om praktische redenen telefonisch plaatsgevonden. Deze vragers kwamen uit dezelfde gemeente. De persoonlijke interviews met vragers vonden plaats in de periode juli 2012 tot en met januari 2013.

Daarnaast is er bij een deel van de burgers nog een tweede - telefonisch - interview geweest van maximaal een half uur. Dit interview is gehouden bij die mensen die ten tijde van het eerste interview (nog) niet de gevraagde maatschappelijke ondersteuning hadden ontvangen. Het gesprek richtte zich dan op de hulp of voorziening die men vanuit de Wmo kreeg en de mate waarin men zich door de gemeente ondersteund voelde bij de eigen redzaamheid en participatie. Bij de andere burgers was dit al tijdens het eerste interview besproken. Het was de bedoeling het tweede interview te houden bij 28 personen. Van één persoon bleek het telefoonnummer niet meer in gebruik te zijn en een ander wilde niet meer meewerken. Uiteindelijk is het tweede telefonische interview gehouden bij 26 van de 49 respondenten, tussen november 2012 en februari 2013.¹⁹

Achtergrondkenmerken van de vragers

De vragers in het onderzoek zijn gemiddeld 65 jaar oud en de meerderheid is vrouw (zie den Draak et al. 2013). Vrijwel al deze mensen hebben een lichamelijke beperking. Eén persoon heeft psychische problematiek en één persoon heeft naast een lichamelijke beperking ook een verstandelijke beperking. In het algemeen hebben de vragers al hulp of voorzieningen in huis vanwege de belemmeringen die zij ervaren. Ruim de helft ontvangt mantelzorg.²⁰ Bijna twee derde heeft al maatschappelijke ondersteuning vanuit de Wmo. Zij zijn in feite bekende 'klanten' van het Wmo-loket of de gemeente. Bij zes personen betreft de huidige aanvraag een herindicatie voor huishoudelijke hulp. In ruim een derde van de gevallen gaat het om iemand die nog geen ondersteuning vanuit de Wmo ontvangt en dus een nieuwe klant is. De behoefte aan maatschappelijke ondersteuning van de vragers in het onderzoek heeft vooral betrekking op het zich verplaatsen buitenshuis en op het huishouden. Ook in en om het huis ervaart een deel van de vragers de nodige problemen. Enkele vragers hebben behoefte aan ondersteuning bij het aangaan en onderhouden van sociale contacten. Dit is waarschijnlijk een onderschatting, omdat deze hulpbehoefte vaak wordt verwoord in termen van vervoer: een voorziening om naar buiten te kunnen en zo mensen te kunnen ontmoeten. Een kwart van de burgers heeft behoefte aan maatschappelijke ondersteuning bij twee of meer compensatiedomeinen.

Documenten en overige bronnen

Behalve interviews is voor zover beschikbaar gebruik gemaakt van documenten en andere bronnen: beleidsdocumenten (bv. Wmo-beleidsnota's, -verordening, -beleidsregels), meldings-

en aanvraagformulieren, gemeentelijke websites en checklists en vragenlijsten die gespreksvoerders gebruiken bij hun gesprekken met vragers.

A.1.5 Wmo-uitgaven 2010

Publicatie:

Wapstra, Barbara, Lieke Salomé en Nelleke Koppelman (2014). *De Wmo-uitgaven van gemeenten in 2010*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Doel van het onderzoek²¹

BMC heeft het onderzoek naar de Wmo-uitgaven van gemeenten in 2010 uitgevoerd. Dit onderzoek was bedoeld om vast te stellen waaraan gemeenten hun Wmo-budget besteden. Daarnaast vormde het een eerste meting van de Wmo-inkomsten en -uitgaven, die in het kader van de derde Wmo-evaluatie kan worden gevolgd door een tweede meting. Doel hiervan is om na te kunnen gaan of er verschuivingen zijn te onderscheiden in de uitgaven voor Wmo-voorzieningen en -activiteiten, met name van uitgaven voor individuele voorzieningen naar uitgaven voor collectieve en algemene voorzieningen en activiteiten.

Selectie

Voor de uitvoering van het onderzoek is gezocht naar een groep van circa 40 gemeenten (steekproef) die representatief is voor alle Nederlandse gemeenten op de volgende kenmerken:

- grote steden (G32/niet-G32), waardoor ook centrumgemeenten vertegenwoordigd zijn;
- mate van stedelijkheid;
- mate van vergrijzing;
- geografische spreiding.

Eind 2012 heeft het SCP 63 gemeenten benaderd die eerder al deelgenomen hebben aan een begrotingsonderzoek. Het gaat om een representatieve groep van gemeenten die hebben deelgenomen aan onderzoek van onderzoeksbureau Cebeon in het kader van de herijking van het gemeentefonds. Zij zijn benaderd door middel van een brief per mail, waarin ook werd gevraagd of zij toestemming wilden geven voor hergebruik van begrotingsgegevens die zij eerder aan Cebeon hadden geleverd. Begin 2013 is een herinneringsmail verstuurd. Van de 63 gemeenten, waaronder de G4, hebben in deze fase 24 gemeenten medewerking toegezegd. Aanvullend hierop heeft BMC andere gemeenten benaderd voor deelname aan het Wmo-uitgavenonderzoek.

Van de 24 al deelnemende gemeenten is bekeken hoe zij verdeeld zijn over de genoemde criteria en is bepaald welke typen gemeenten nog geworven dienden te worden. Bovendien is bekeken of de verdeling van gemeenten met veel of juist weinig huishoudens met een laag inkomen overeenkomt met de landelijke verdeling. Het werd vooral van belang geacht om voldoende gemeenten met een hoog percentage lage inkomens in de steekproef te hebben. Deze groep bleek voldoende vertegenwoordigd.

Voor de aanvullende werving heeft het de voorkeur gehad gemeenten te benaderen waarvan al gegevens beschikbaar waren uit eerder onderzoek. Op deze manier kon de onderzoekslast voor de gemeenten zoveel mogelijk beperkt blijven. Op basis van genoemde criteria is per categorie een overzicht gemaakt met mogelijk te werven gemeenten. Daarbij is in eerste instantie de

voorkeur gegeven aan de gemeenten die meegewerkt hebben aan het eerder genoemde begrotingsonderzoek, maar nog niet op het deelnameverzoek van het SCP hadden gereageerd. Vervolgens is gekeken naar gemeenten waarvan al gegevens beschikbaar waren vanuit de Benchmark Wmo van SGBO/BMC en/of het SCP-voorzieningenonderzoek²². Pas als laatste zijn gemeenten gebeld waarvan nog geen gegevens voorhanden waren.

Voor het benaderen en werven van gemeenten door BMC is gericht telefonisch contact gezocht met het afdelingshoofd of de beleidsmedewerker Wmo. Telefonisch is uitgelegd wat het doel is van het onderzoek en welke inspanning van de gemeente verwacht werd. Benadrukt is dat de ontvangen gegevens van gemeenten strikt vertrouwelijk behandeld worden en dat het SCP de databestanden van dit onderzoek ontvangt. Bovendien is toestemming gevraagd voor het gebruik van gegevens die al bij BMC of het SCP beschikbaar zijn vanuit eerdere onderzoeken. Verder is gesproken over de beschikbaarheid van gegevens over 2010. Gemeenten waar op voorhand duidelijk was dat de gegevens beperkt beschikbaar zijn, bijvoorbeeld door veranderingen in het registratiesysteem, zijn niet in het onderzoek betrokken. Om de medewerking aan het onderzoek te vergroten is bij de werving toegezegd dat alle deelnemende gemeenten ook een gemeentelijke rapportage ontvangen met hun eigen gegevens afgezet tegen de andere gemeenten in de steekproef.

Respons

Van de 63 gemeenten die het SCP in december 2012 heeft aangeschreven met het verzoek tot medewerking aan het onderzoek, hebben aanvankelijk 24 gemeenten medewerking toegezegd en vijf medewerking geweigerd. Aanvullend hierop zijn 38 gemeenten benaderd. Hiervan hebben 17 gemeenten medewerking toegezegd en hebben 13 gemeenten medewerking geweigerd. Met 8 gemeenten is geen contact geweest met de juiste medewerker of is het verzoek intern uitgezet, maar is daarop niet gereageerd. Deze gemeenten zijn vervolgens niet actief teruggebeld omdat het gewenste aantal deelnemende gemeenten in de betreffende categorie bereikt was.

De voornaamste reden van niet-deelname was gebrek aan capaciteit. Het betrof veelal kleine gemeenten met een kleine staf, die voor een groot deel in beslag werd genomen door de voorbereiding op de aangekondigde uitbreidingen²³ van het takenpakket van gemeenten. Voor dit onderzoek kon geen tijd vrij gemaakt worden. Daarnaast speelde mee dat enkele gemeenten sinds 2010 te maken hebben gehad met ambtelijke wisselingen of veranderingen in de registratie, waardoor onvoldoende betrouwbare gegevens beschikbaar waren.

Met de 41 gemeenten die mee wilden doen zijn gesprekken gevoerd over onder meer de beschikbaarheid van de benodigde gegevens. Na deze gesprekken zijn twee gemeenten afgevallen vanwege beperkte beschikbaarheid van gegevens. Na de gegevensverzameling is besloten nog twee gemeenten buiten beschouwing te laten. De data van deze gemeenten waren incompleet en bevatten inconsistente gegevens, waardoor het niet mogelijk was een totaalbeeld te verkrijgen van de totale Wmo-uitgaven. Uiteindelijk zijn de cijfermatige gegevens van 37 gemeenten in het onderzoek verwerkt. Voor de kwalitatieve analyse is ook gebruikgemaakt van de gegevens van de gemeenten met incomplete data (dus 39 gemeenten in totaal).

Representativiteit

In 2010 heeft Nederland 431 gemeenten, hiervan zijn er 37 in voorliggend onderzoek betrokken (9%). Waar in dit onderzoek verwezen wordt naar een steekproefaantal (n) dan gaat het altijd om het aantal gemeenten. Op 1 januari 2010 woonden er in alle 431 gemeenten in totaal 16,6 miljoen inwoners. In de steekproef van 37 gemeenten zijn dat 1,4 miljoen inwoners (9%).

Per achtergrondkenmerk zien we in tabel A.10 de verdeling van de steekproef van 37 gemeenten en alle gemeenten (431) in 2010. Bij vergrijzing is er een kleine ondervertegenwoordiging van de meest vergrijsde gemeenten. Wat betreft stedelijkheid is een kleine ondervertegenwoordiging van de minst stedelijke gemeenten en een kleine oververtegenwoordiging van de matig stedelijke gemeenten zichtbaar. In de regionale verdeling zit een kleine ondervertegenwoordiging van gemeenten uit het Westen van Nederland en een kleine oververtegenwoordiging van gemeenten uit het Oosten van Nederland. De steekproef van gemeenten is representatief voor de grote steden (de G32), met uitzondering van de vier grootste steden, aangezien deze geen onderdeel uitmaken van de steekproef.

Voor alle genoemde kenmerken is de afwijking van de steekproef ten opzichte van de populatie niet statistisch significant²⁴. Op de losse kenmerken stedelijkheid, gemeentegrootte, vergrijzing, regio en het aandeel huishoudens met een laag inkomen is de steekproef dus representatief.

Toch is voorzichtigheid geboden bij de extrapolatie van de resultaten naar heel Nederland. Op combinaties van factoren (bijvoorbeeld kleine, niet stedelijke, sterk vergrijsde gemeenten in het noorden) is namelijk niet gekeken naar de representativiteit en het is vrijwel zeker dat voor die combinaties de steekproef niet volledig representatief is. Daarnaast geldt dat slechts drie G32-gemeenten hebben deelgenomen aan het onderzoek en geen enkele G4-gemeente. Tijdens de analyse is gebleken dat, waarschijnlijk mede hierdoor, de steekproef niet volledig representatief is voor wat betreft de totale uitkering die gemeenten voor Wmo-taken ontvangen uit het gemeentefonds.

De redenen voor niet volledige representativiteit zijn het feit dat in het onderzoek is besloten maximaal 40 gemeenten te onderzoeken²⁵. Met dit aantal is het niet mogelijk om op meerdere kenmerken een steekproef te krijgen met op elk kenmerk een representatief aantal gemeenten. Daarnaast had een aantal gemeenten (24) al in 2012 medewerking toegezegd aan het SCP zonder dat naar representativiteitseisen is gekeken. Tot slot moesten de geselecteerde gemeenten ook bereid zijn om mee te werken en de benodigde gegevens (tijdig) aan kunnen leveren²⁶. De grootste gemeenten (G4) zijn daardoor niet in de steekproef terechtgekomen. Daarnaast zitten in sommige categorieën maar weinig gemeenten, waardoor het selecteren van geen enkele gemeente zorgt voor een ondervertegenwoordiging, terwijl het selecteren van één gemeente (door de kleine aantallen) procentueel weer zorgt voor een oververtegenwoordiging.

Tabel A.10 Verdeling van de steekproef (n = 37) en de populatie (n = 431) naar achtergrondkenmerken, 2010

kenmerk	steekproef aantal	steekproef percentage	populatie aantal	populatie percentage ^a
percentage huishoudens met lage inkomens				
≤ 4,42	11	30	144	33
4,42 – 6,0	13	35	140	32
> 6,0	13	35	147	34
vergrijzing in % 65-plussers				
≤ 15,06	13	35	144	33
15,07 - 17,15	13	35	144	33
≥ 17,16	11	30	143	33
mate van stedelijkheid ²⁷				
(zeer) sterk stedelijk	7	19	76	18
matig stedelijk	8	22	82	19
weinig/niet stedelijk	22	59	273	63
regio				
Noord-Nederland	5	14	66	15
Oost-Nederland	9	24	87	20
West-Nederland	14	38	176	41
Zuid-Nederland	9	24	102	24
grote gemeenten				
geen G32 of G4	34	92	395	92
G32	3	8	32	7
G4	0	0	4	1

a Percentages tellen niet altijd op tot 100% door afrondingsverschillen.

Bron: Wmo-uitgavenonderzoek 2010, BMC.

Dataverzameling

De dataverzameling heeft plaatsgevonden in de periode april-juni 2013. Het onderzoek is uitgevoerd in twee fasen:

- 1 inventarisatiefase;
- 2 verzameling gemeentelijk gegevens.

In de inventarisatiefase zijn centrale databronnen geraadpleegd (gegevens van het CAK, het SCP, het CBS, en SGB0/BMC), zowel voor de geselecteerde gemeenten als voor alle Nederlandse gemeenten. Hiermee is in beeld gebracht welke gegevens al beschikbaar zijn op landelijk en gemeentelijk niveau. Bovendien zijn in deze fase gesprekken gevoerd met 13 gemeenten om zicht te krijgen op de beschikbaarheid van gegevens en de budgettaire verbindingen met andere terreinen. Aan het einde van de inventarisatiefase is bepaald welke gegevens op welk detailniveau zouden worden verzameld en geanalyseerd. Dit heeft geresulteerd in een definitieve checklist voor de verzameling van het cijfermateriaal. Vervolgens is in de tweede fase onderzoek gedaan bij de hiervoor beschreven steekproef.

De tweede fase van het onderzoek bestond voor een groot deel uit deskresearch en onderzoek ter plaatse van cijfermatig materiaal. Dit is aangevuld met persoonlijke interviews met financieel- en beleidsmedewerkers van gemeenten. De dataverzameling is gestart met een

interview met de gemeente. In dit gesprek is een toelichting gegeven op het onderzoek en is met de gemeente verkend welke gegevens beschikbaar zijn en welke afbakening en categorisering van de uitgaven voor de Wmo logisch is. Dit gesprek was van belang om de cijfermatige gegevens op de juiste manier te kunnen verwerken. Een belangrijk onderscheid is bijvoorbeeld of bepaalde kosten niet gemaakt zijn of onbekend zijn of niet uitgesplitst kunnen worden.

Voor het verzamelen van de cijfermatige gegevens over 2010 is een checklist voor de onderzoeker opgesteld. Door dit in Excel te doen was het ook mogelijk om toelichtende teksten of opmerkingen bij de gegevens te plaatsen. Deze opmerkingen zijn later in het onderzoek gebruikt in de controlefase en voor de duiding van de resultaten. Het verzamelen van het cijfermatige materiaal is een samenwerking geweest tussen de onderzoekers en de gemeenten. De gemeenten in de steekproef hebben in gesprekken, telefonisch en via de e-mail gegevens aangereikt die door de onderzoeker verwerkt zijn in het format. De gegevens zijn afkomstig uit de grootboeken, gemeentelijke jaarverslagen en gemeentelijke registratiesystemen. In een aantal gevallen hebben onderzoekers ter plaatse gegevens uit registratiesystemen gehaald.

Ontbrekende waarden

Het was niet altijd mogelijk om voor alle gemeenten alle gegevens te verzamelen. Regelmatig kwam het voor dat de uitgaven voor een post onbekend waren of dat bepaalde uitsplitsingen niet gemaakt konden worden. Ook extreme waarden die verwijderd zijn, zorgen voor ontbrekende waarden in de dataset. Er zijn twee vervolgacties ondernomen. Voor de items waar een groot deel van de gemeenten de gegevens niet kon invullen hebben we ervoor gekozen deze buiten beschouwing te laten. Ten tweede hebben we een aantal ontbrekende waarden geschat. Het schatten van waarden is alleen gedaan voor de uitgavenvariabelen, zodat per gemeente in ieder geval (bij benadering) in beeld was wat de totale Wmo-uitgaven in 2010 waren. De data zijn op meerdere momenten in het proces en op verschillende manieren gecontroleerd. Zie voor meer informatie en voor informatie over de uitgevoerde analyses Wapstra et al. (2014).

A.1.6 Sociale samenhang en participatie

Publicatie:

In het eindrapport 'De Wmo in beweging'.

Doel van het onderzoek

Het onderzoek 'sociale samenhang en WMO-participatie' (SOCSAM-Wmo) bestaat uit twee delen: het onderzoek 'sociale samenhang', een regulier onderzoek van het Centraal Bureau voor de Statistiek en het onderzoek 'WMO-participatie', dat een vervolgonderzoek is onder respondenten van het onderzoek sociale samenhang die toestemming gaven om te mogen worden herbenaderd.

In het onderzoek 'sociale samenhang' (voluit sociale samenhang en welzijn geheten) gaat het om het vaststellen van (ontwikkelingen in) sociale samenhang (sociale, maatschappelijke en politieke participatie en om het vertrouwen in anderen en in instellingen) en welzijn (de tevredenheid met verschillende aspecten van de leefsituatie) van de Nederlandse bevolking. Het gaat om een jaarlijks onderzoek, gestart in april 2012. Een groot deel van de gegevens is eerder

verzameld in het Permanent onderzoek leefsituatie (POLS), onder meer in de module Participatie en Milieu.

Het onderzoek 'WMO-participatie' had als doel om de omvang van de (maatschappelijke) participatie vast te stellen en na te gaan in hoeverre hierin verschillen zijn tussen mensen met en zonder beperkingen. Dit laatste was mogelijk doordat in dit onderzoek een groot aantal vragen was opgenomen om de lichamelijke beperkingen en psychische gezondheid van de respondenten vast te stellen.

Steekproef

Het onderzoek is uitgevoerd onder inwoners van Nederland van 15 jaar of ouder. De institutionele bevolking (personen in instellingen en personen die niet zijn ingeschreven in de Gemeentelijke basisadministratie) zijn niet voor dit onderzoek benaderd. Bij personen die tijdens de dataverzameling de Nederlandse taal niet of onvoldoende blijken te spreken, zijn geen interviews afgenomen.

Voor Sociale Samenhang is een gestratificeerde tweetrapssteekproef van personen getrokken uit de Gemeentelijke Basisadministratie. Hierbij is gestratificeerd naar coropgebied. In de eerste trap zijn gemeenten geselecteerd met kansen evenredig aan de inwoneraantallen. In de tweede trap is uit de geselecteerde gemeenten een vooraf bepaald aantal personen van 15 jaar of ouder getrokken. In totaal zijn er 13.554 personen uitgezet voor de waarneming.

Respons en weging

Voor Sociale Samenhang werd gestreefd naar 7.500 responsen, voor WMO naar 4.750. Uiteindelijk deden er respectievelijk 7949 en 5543 mensen mee. Dit betreft (als rekening wordt gehouden met kaderfouten) respectievelijk 61,6% en 43,2%. Meer informatie over de respons is te vinden in de non-responsanalyse, op te vragen bij het SCP. Hieruit kwam naar voren dat bepaalde groepen, zoals stedelingen, de hoogste leeftijdsgroepen, niet-westerse allochtonen, ongehuwden en mensen met een laag inkomen, iets minder vaak hebben deelgenomen dan anderen. Er is een weegfactor geconstrueerd waarbij aan iedere case een gewicht wordt toegekend. Hiermee wordt voor de selectiviteit gecorrigeerd: de verdeling van variabelen in de steekproef wordt in overeenstemming gebracht met de verdeling daarvan in de populatie.

Dataverzameling

Het onderzoek Sociale Samenhang heeft gelopen van april 2012 tot en met februari 2013. De laatste cawi-portie is in december 2012 uitgezet, de laatste cati-portie in januari 2013 en de laatste capi-portie in februari 2013.²⁸ Het onderzoek WMO-participatie liep hier parallel aan, maar startte later. Dit onderzoek liep van juni 2012 tot en met maart 2013.

De module Sociale Samenhang begon met internetwaarneming, gevolgd door telefonische waarneming onder cawi-nonrespondenten als een telefoonnummer bekend was bij het CBS en face-to-face waarneming als er geen telefoonnummer bekend was. Meer concreet werden de volgende stappen genomen: aan iedere te benaderen persoon is vooraf een aanschrijfbrief verstuurd met daarin het verzoek om via internet deel te nemen aan het onderzoek. In de brief, die uitleg over het doel van het onderzoek bevatte, zijn een inlogcode en een gebruikersnummer opgenomen. Ook werd aangekondigd dat een telefonische of face-to-face-benadering zou volgen als geen reactie via internet werd ontvangen. Een week na verzending van de aanschrijfbrief vond een eerste rappel plaats door middel van een brief, eventueel gevolgd door een tweede

rappelbrief een week later. Personen van wie een telefoonnummer bekend is, zijn telefonisch herbenaderd. Er werden maximaal drie contactpogingen gedaan, een in de ochtend, een in de middag en een in de avond. Personen van wie geen telefoonnummer bekend is, zijn face-to-face herbenaderd. Omdat de respons achterliep bij de verwachtingen is vanaf oktober 2012 een niet conditionele incentive van 5 euro bij de aanschrijfbrief gevoegd.

Voor de vervolgmodule WMO-participatie golden verschillende strategieën om mensen te benaderen. Steekproefpersonen die via cawi reageerden in de module Sociale Samenhang, is gevraagd of zij nogmaals wilden meedoen aan een vervolgonderzoek. Als ze hierop “ja” antwoordden, zijn ze wederom via internet benaderd met de WMO-vragenlijst. Er is een aanschrijfbrief verstuurd naar de geworven personen met gebruikersnaam en inlogcode. Ook hier volgden, indien nodig, twee rappelbrieven. Indien er niet via internet gereageerd was, zijn ze telefonisch herbenaderd als het CBS over een telefoonnummer beschikt. Om over zoveel mogelijk telefoonnummers te beschikken is in het eerste onderzoek gevraagd naar een telefoonnummer waarop de personen benaderd konden worden. Indien personen in de module Sociale Samenhang telefonisch hadden gereageerd, zijn ze voor de module WMO ook telefonisch benaderd. Deze personen ontvingen voor de telefonische benadering voor WMO ook een brief met de mededeling dat er binnenkort een interviewer zou bellen. De periode die tussen de module Sociale Samenhang en de module WMO gelaten is, bedraagt minimaal 4 weken en maximaal 8 weken. Steekproefpersonen die in de module Sociale Samenhang via capi reageerden, kregen géén wervingsvraag voorgelegd. Aan hen zijn direct, in hetzelfde gesprek, de WMO vragen gesteld.

A.1.7 Actorenonderzoek

Publicatie:

In het eindrapport 'De Wmo in beweging'.

Het veldwerk en de analyses van dit onderzoek zijn uitgevoerd door het Verwey Jonker Instituut.²⁹ Het complete veldwerkverslag is op te vragen bij het SCP.

Vragenlijstontwikkeling

Binnen het onderzoek worden verschillende actorcategorieën onderscheiden:

- gemeentelijke Wmo-beleidsmedewerkers/coördinatoren;
- de aanbieders: thuiszorginstellingen, welzijnsinstellingen, woningcorporaties;
- voorzitters van gemeenteraadscommissies die de Wmo in portefeuille hebben;
- voorzitters van Wmo-raden;
- lokale afdelingen van ouderenbonden.

Deze groepen zijn gevraagd naar:

- 1 het gemeentelijk Wmo-beleid en gemeentelijke sturing;
- 2 het aanbod en de werkwijze van de gemeenten en aanbieders;
- 3 inspraak en horizontale verantwoording;
- 4 onderlinge relaties;
- 5 het landelijk Wmo-beleid.

Als respondenten te maken hadden met meerdere gemeenten, vulden zij de vragenlijst in voor de gemeente waar zij het meest over wisten.

Voor de verschillende categorieën actoren zijn aparte vragenlijsten ontwikkeld, die deels overlappen. Voordat de vragenlijsten werden uitgezet zijn deze getest onder een groep van veertien personen verdeeld over de verschillende typen actoren. Naar aanleiding van de testfase zijn de vragenlijsten aangepast. I&O Research heeft het onderzoek onder Wmo-beleidsmedewerkers uitgevoerd (zie § A.1).

Verreweg de meeste respondenten hebben de digitale versie van de vragenlijst ingevuld. Op verzoek hebben de onderzoekers zo'n 50 papieren vragenlijsten verzonden, met name naar ouderenorganisaties en Wmo-raden, maar ook enkele naar aanbieders en gemeenteraadsleden.

Werving, dataverzameling en respons

Hieronder wordt per actorcategorie aangegeven via welke kanalen de respondenten geworven zijn. Het doel was om per groep zoveel mogelijk potentiële respondenten aan te schrijven om een zo representatief mogelijke beeld van de ervaringen en standpunten ten aanzien van de bovengenoemde onderwerpen te verkrijgen.

De Wmo-beleidsmedewerkers/coördinatoren

Deze respondenten zijn, in opdracht van het SCP, door I&O Research benaderd in het kader van de internetvragenlijst 'gemeentelijk Wmo-beleid 2012'.

De aanbieders: thuiszorginstellingen die huishoudelijke hulp aanbieden, welzijnsinstellingen en woningcorporaties

Na verkennende gesprekken met onder andere Actiz, het CAK en de MO-groep en de raadpleging van websites als www.zorgkaartnederland.nl, www.welzijnnederland.nl en www.cfv.nl hebben de onderzoekers moeten vaststellen dat het erg moeilijk zou zijn om via deze wegen een compleet overzicht van alle aanbieders en bijbehorende contactgegevens op te stellen. Daarom is besloten om alle 415 Wmo-ambtenaren (die ook voor de vragenlijst 'gemeentelijk beleid 2012' zijn benaderd) te vragen om de contactgegevens van thuiszorginstellingen, welzijnsinstellingen en woningcorporaties voor hun eigen gemeenten aan te leveren. In totaal gaven 251 gemeenten gehoor aan het verzoek om contactgegevens van aanbieders aan te leveren (60% van de gemeenten, uitgaande van 415 gemeenten in 2012). 211 gemeenten leverden gegevens aan van welzijnsinstellingen, 205 gemeenten deden dit voor woningcorporaties en 217 gemeenten voor thuiszorginstellingen. Uiteindelijk beschikten de onderzoekers na opschoning over de gegevens van 792 thuiszorginstellingen, 404 welzijnsinstellingen en 347 woningcorporaties. Uiteindelijk is een respons van 177 unieke thuiszorginstellingen, 98 unieke welzijnsinstellingen en 115 unieke woningcorporaties gerealiseerd. Dit komt overeen met een responspercentage van respectievelijk 22, 24 en 33. Een aantal malen werden er meerdere vragenlijsten door eenzelfde organisatie voor dezelfde gemeente ingevuld. Het totaal aantal te analyseren vragenlijsten ligt hierdoor hoger, namelijk respectievelijk 194, 101 en 121 observaties (zie tabel A.11).

De voorzitters van gemeenteraadscommissies die de Wmo in portefeuille hebben

Het Verwey-Jonker Instituut heeft alle voorzitters van gemeenteraadscommissie benaderd via de griffies van alle gemeenten en de stadsdelen/deelgemeenten. Griffies hebben een ondersteunende functie voor gemeenteraden en zij zijn goed in staat dergelijke verzoeken door te spelen naar de commissievoorzitters. Via de VNG kregen de onderzoekers toegang tot een bestand met de adressen van alle gemeentelijke griffies. Het aantal te analyseren unieke gemeenteraden in deze categorie is uiteindelijk 141 (35%). In sommige gevallen is de vragenlijst door meerdere leden van dezelfde gemeenteraad ingevuld. Dit is 17 keer voorgekomen. De analyse bevat hierdoor 158 observaties (tabel A.11).

Voorzitters van de Wmo-raden

Aan de koepel van Wmo-raden is gevraagd om de vragenlijst door te zetten aan hun leden en niet-leden. Dit is gebeurd. Ook nam men een link naar de vragenlijst op in hun nieuwsbrief. Om privacyredenen was het niet mogelijk om contactgegevens van Wmo-raden van de koepel te ontvangen. Omdat de respons sterk achterbleef hebben de onderzoekers contactgegevens via internet opgezocht en 296 Wmo-raden nagebeld en nog eens 39 Wmo-raden gemaild met het verzoek de vragenlijst in te vullen. Uiteindelijk vulden in totaal 168 voorzitters van Wmo-raden door deze inzet de vragenlijst volledig in (41%). Ook bij de Wmo-raden werd de vragenlijst soms door meerdere leden van dezelfde Wmo-raad ingevuld. Dit is 27 keer voorgevallen. In totaal zijn 195 observaties in deze actorgroep geanalyseerd (tabel A.11).

Lokale ouderenorganisaties³⁰

De onderzoekers hebben de verschillende landelijke ouderenbonden benaderd en konden uiteindelijk de lokale afdelingen van vier ouderenbonden benaderen voor het onderzoek, te weten: de ANBO, UniekBO, UniekBO Brabant en de PCOB. De ANBO heeft een link naar de

digitale vragenlijst opgenomen in hun nieuwsbrief. Zij wilden verder geen gegevens verstrekken of een herinnering versturen naar hun leden. UniekBO heeft de uitnodiging naar al haar leden verstuurd. Voor de UniekBO Brabant is gebruik gemaakt van de contactgegevens van alle 300 lokale afdelingen, en voor de PCOB van de gegevens van hun 368 afdelingen.

De negen aangesloten koepelorganisaties van NOOM (Netwerk van Organisaties van Oudere Migranten) bleken vooral landelijk georganiseerd te zijn met weinig lokale afdelingen. Daarom is besloten dit wervingskanaal niet te gebruiken.

Binnen deze actorgroep zijn 225 ouderenorganisaties geobserveerd. De vragenlijst is 11 keer ingevuld door meerdere leden van dezelfde ouderenorganisaties in eenzelfde gemeente. Daardoor komen we op een aantal van 214 unieke ouderenorganisaties (respons van 13%) (tabel A.11)

Respons

Tabel A.11 geeft een overzicht van de populatie, het aantal benaderde actoren en de respons per actorgroep. Bij de respons maken we een onderscheid naar:

- totaal aantal actoren in analyse: het totaal aantal respondenten per actorgroep dat na opschoning is meegenomen in de analyse;
- aantal unieke actoren in analyse: als er voor eenzelfde organisatie voor dezelfde gemeente meerdere vragenlijsten zijn ingevuld, zijn deze respondenten gewogen samengevoegd tot één unieke actor;
- aantal unieke gemeenten in analyse: bij sommige actorgroepen heeft meer dan één organisatie de vragenlijst ingevuld. Het aantal unieke gemeenten geeft weer voor hoeveel gemeenten er tenminste één actor in de analyse is meegenomen.

Het gaat bij de responspercentages om de verhouding tussen het aantal benaderde en het aantal responderende actoren.

Tabel A.11 Overzicht van populatie, aantal benaderde, unieke- en geanalyseerde actoren

actorgroep	populatie (n)	benaderd (n)	totaal aantal	unieke	unieke	respons op	
			actoren in analyse (n)	actoren in analyse (n)	gemeenten in analyse (n)	% ^c	%
wmo-ambtenaren	415	415	256	256	256	62	62
gemeenteraden	415	405	158	141	141	34	35
thuiszorginstellingen	628	792	194	177	121	29	22
welzijnsinstellingen	n.a. ^e	404	101	98	85	20	24
woningcorporaties	390	347	121	115	104	25	33
Wmo-raden	415	414 ^a	195	168	168	40	41
ouderenorganisaties	n.a. ^e	1628 ^b	225	214	156	38	13

a Op basis van inschatting Koepel Wmo-raden.

b Schatting op basis van door koepels opgegeven aantal afdelingen.

c Unieke gemeenten waarin actor in analyse is als percentage van totaal aantal gemeenten.

d Unieke actoren in analyse als percentage van benaderd aantal actoren.

e Aantal niet bekend.

Opschonen databestand

In elk actorbestand is een variabele toegevoegd die de gemeentecode en officiële gemeentenaam weergeeft (volgens CBS-registratie) om koppeling van de actorgroepen aan gemeentegegevens mogelijk te maken. Indien geen gemeentenaam was opgegeven, is gekeken of deze via contactgegevens in de vragenlijst te achterhalen was. Wanneer dit niet mogelijk was is de observatie verwijderd. Tevens zijn vragenlijsten verwijderd waarin een nieuwe gemeente werd genoemd (na 2012 ingevoerd) of waarin meerdere gemeenten werden vermeld. Dit had in alle actorgroepen echter betrekking op een klein aantal observaties.

Vervolgens is een check uitgevoerd op de organisatienamen. Het doel hiervan was het vaststellen van unieke organisaties per gemeente om op deze wijze het aantal unieke organisatie-gemeente combinaties te kunnen vaststellen. Deze informatie is gebruikt om in een later stadium gewichten aan te maken op basis van deze unieke actoren. De organisatienamen zijn waar nodig consistent gemaakt op schrijfwijze zodat het mogelijk werd om de unieke organisaties per gemeente vast te stellen.

Het nalopen van organisatienamen was tevens van belang om actoren te identificeren die de verkeerde vragenlijst hadden ingevuld; het is ons niet duidelijk hoe dit heeft kunnen gebeuren. Met name in de vragenlijsten van de cliëntenvertegenwoordigers zijn enkele Wmo-raden terug gevonden. Een aantal Wmo-raden (5) is overgezet naar het bestand met de vragenlijsten van de Wmo-raden. Aangezien slechts enkele vragen verschilden tussen beide lijsten is bij deze omzetting weinig informatie verloren gegaan. De Wmo-raden die een aanbiedersvragenlijst hebben ingevuld (2) zijn verwijderd, want deze konden door het verschil in vragenlijst niet zinvol omgezet worden.

Niet alleen de afgeronde, maar ook de niet afgeronde vragenlijsten zijn gebruikt in het onderzoek. Dit om zo min mogelijk informatie verloren te laten gaan. De bestanden zijn echter handmatig nagelopen op observaties die (nagenoeg) geen informatie gaven op de vragen die van belang zijn in dit onderzoek. In de eerste plaats gaat het hier om de respondenten die aan de vragenlijst zijn begonnen, maar niets hebben ingevuld. Ook gaat het om aanbieders en ouderenorganisaties die niet tot de beoogde doelgroep behoorden en dus na een eerste selectievraag de melding kregen dat de vragenlijst niet voor hen van toepassing was. Tenslotte zijn die observaties verwijderd die na aanvang van de vragenlijst na enkele vragen uitvielen en geen zinvolle informatie voor dit onderzoek opleverden. Dit gaat met name om deelnemers die na het invullen van gemeentenaam, functie en tijdsduur van de functie afhaakten.

Analyse open antwoorden

De vragenlijsten kenden twee categorieën open vragen: de ene categorie omvat de open vragen die aan elke respondent zijn voorgelegd. Respondenten waren niet verplicht deze vragen te beantwoorden, dus niet iedere respondent heeft dat gedaan. Bij sommige van deze vragen wordt bovendien pas toelichting gevraagd als de respondent een bepaald antwoord aankruist. Bijvoorbeeld als een respondent een bepaald onderdeel als onvoldoende bestempelt of aangeeft dat er bepaalde veranderingen hebben plaatsgevonden sinds de invoering van de Wmo. De tweede categorie open vragen betreft de 'Anders, namelijk'-vragen. Bij deze tweede categorie voegen respondenten een antwoord toe dat niet tussen de gesloten keuzeopties staat. De twee categorieën vragen zijn op verschillende wijzen geanalyseerd.

Antwoorden uit de eerste categorie open vragen kunnen uitgebreid en complex zijn. Bij deze categorie vond daarom een uitgebreide kwalitatieve analyse van antwoorden plaats per actorgroep. Sommige open vragen volgden op een gesloten vraag waarin respondenten een oordeel gaven, bijvoorbeeld, over hun eigen invloed op beleid of het functioneren van de gemeente. Bij dit type vragen werd waar mogelijk binnen de actorgroep ook onderscheid gemaakt naar oordeel: Bijvoorbeeld, ambtenaren (actorgroep) die vorige vraag met '(ruim) voldoende' (oordeel) beantwoordden tegenover ambtenaren die '(ruim) onvoldoende' of 'weet niet' aanvinkten. Door globale codering was het mogelijk binnen deze actor (en antwoord)groepen verschillende responsrichtingen te onderscheiden, waarna een analyse in meer detail volgde van de gegeven antwoorden.

Bij de vragen over veranderingen in huidige de situatie (eind 2012/begin 2013) ten opzichte van de invoeringsfase van de Wmo (2007) werd een andere strategie gevolgd. Het betrof hier vragen over veranderingen rond een specifiek onderwerp, bijvoorbeeld veranderingen rond welzijnsinstellingen of thuiszorginstellingen, de invoering van de Kanteling of Welzijn Nieuwe Stijl, of bezuinigingen. Door de focus van deze vragen waren de antwoorden beter te coderen. De analyse van deze vragen beschrijft daarom de meest gegeven antwoorden.

Bij deze eerste categorie open vragen geldt vaak dat een toelichting van een respondent meerdere antwoorden kan bevatten. Aantallen komen dus niet altijd overeen met het aantal respondenten dat binnen een bepaalde analysegroep valt.

De 'Anders, namelijk' vragen konden door middel van codering gekwantificeerd worden. Deels betekende dit het onderbrengen van open antwoorden bij een reeds bestaande categorie; en deels betekende het codes toevoegen voor antwoorden die niet onder bestaande categorieën vielen, maar die wel vaker genoemd werden. Antwoorden die slechts enkele keren genoemd werden en moeilijk onder te brengen waren, kwamen in de categorie 'overige' terecht. Deze codering van 'Anders, namelijk'-vragen werd daarna toegevoegd aan het uitgebreide databestand voor een kwantitatieve analyse. Bij een vraag bleek door het geringe aantal antwoorden – minder dan vijf - codering niet mogelijk. Bij enkele andere vragen was het aantal antwoorden ook gering, maar was het mogelijk om de antwoorden grotendeels onder te brengen in bestaande categorieën.

Weging

Om de gemeenten landelijk representatiever te maken naar inwoneraantal en stedelijkheid is gewogen naar een combinatie van deze kenmerken. In de presentatie naar stedelijkheidsgraad is univariaat gewogen naar inwoneraantal. Daarnaast is rekening gehouden met de mogelijkheid dat meer dan één invuller per organisatie in een gemeente was geobserveerd (aanbieders, cliëntorganisaties) of dat bepaalde gemeenten meer dan één keer in de data voorkwamen (bij de gemeenteraden en de Wmo-raden).

1 Gewicht naar aantal invullers per unieke gemeente/organisatie

In alle actorgroepen is een weegvariabele aangemaakt die rekening houdt met het feit dat soms meer dan één persoon per unieke instelling binnen een gemeente een vragenlijst heeft ingevuld. Een voorbeeld hiervan is de situatie waarin meerdere leden van een gemeenteraad of Wmo-raad de vragenlijst hebben ingevuld. Het gewicht is hiervoor dusdanig vastgesteld dat de som binnen

elke unieke instelling/organisatie optelt tot 1. In het geval dat drie gemeenteraadsleden binnen een gemeente een vragenlijst hebben ingevuld krijgt ieder dus een gewicht van 1/3.

2 Gewicht naar inwoneraantal en stedelijkheidsgraad (landelijk beeld)

Aan de hand van de gemeentegegevens van alle Nederlandse gemeenten per 1 januari 2012 is de verdeling van de gemeenten naar inwoneraantal en stedelijkheidsgraad gebruikt om de weegfactoren te bepalen. Inwoneraantal is gehercodeerd naar vijf categorieën: 0-10.000, 10.000-20.000, 20.000-50.000, 50.000-100.000 en >100.000. Stedelijkheidsgraad is ingedeeld in drie categorieën: zeer sterk –sterk stedelijk, matig stedelijk, en weinig-niet stedelijk. Vervolgens is een stratificatievariabele aangemaakt die alle mogelijke combinaties van stedelijkheidsgraad en inwoneraantal weergeeft ($5 \times 3 = 15$ categorieën). De verdeling van alle gemeenten per 1 januari 2012 op deze stratificatievariabele is naast de verdeling van de geobserveerde gemeenten per actorgroep gelegd. Op basis hiervan is een weegvariabele aangemaakt.

3 Gewicht naar inwoneraantal (beeld naar stedelijkheidsgraad)

Naast een landelijk beeld worden de resultaten ook gepresenteerd naar stedelijkheidsgraad. Omdat de resultaten hierbij al gestratificeerd naar stedelijkheidsgraad worden gepresenteerd, is wegen voor dit gemeente-kenmerk niet meer nodig. Om deze reden is in deze presentatie alleen naar inwoneraantal (vijf categorieën) gewogen om de gegevens op dit punt representatief te maken voor Nederlandse gemeenten.

Het finaal gewicht is afzonderlijk vastgesteld voor de presentatie op landelijk niveau en voor de presentatie naar stedelijkheidsgraad. Voor het landelijk niveau is het uiteindelijke gewicht bepaald door het product te nemen van het gewicht naar aantal invullers per unieke gemeente/organisatie (1) en het gewicht naar inwoneraantal en stedelijkheidsgraad (2). Om het finale gewicht voor de presentatie naar stedelijkheidsgraad vast te stellen, is het product genomen van het gewicht naar aantal invullers per unieke instelling binnen een gemeente (1) en het gewicht naar inwoneraantal (3). Deze finale gewichten zijn gebruikt om gewogen tabellen uit te draaien.

A.1.8 Horizontalisering

Publicatie:

- Gilsing, Rob, Renske van der Gaag en Dick Oudenampsen (2014). Lokaal betrokken. Onderzoek naar horizontalisering van lokaal Wmo-beleid. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut. (eigen uitgave Verwey-Jonker Instituut).
- In het eindrapport 'De Wmo in beweging'.

Opzet en dataverzameling³¹

Het Verwey-Jonker Instituut heeft onderzoek verricht naar de praktijk van horizontalisering rond het Wmo-beleid in Nederlandse gemeenten. Het betreft een praktijkgericht onderzoek dat is uitgevoerd in het kader van het VWS-programma Iedereen Telt Mee (ITM) en dat in opdracht van het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) is uitgebreid om zo te komen tot een achtergrondstudie bij de tweede Wmo-evaluatie door het SCP. Het onderzoek kent een kwalitatieve, beschrijvende opzet.

Het onderzoek vond plaats in de periode maart tot en met december 2012. Het bestond uit de volgende drie onderdelen:

- A Literatuuronderzoek
- B Meta-analyse rekenkameronderzoeken
- C Kwalitatief onderzoek in acht gemeenten.

A Literatuuronderzoek

In de eerste maanden van 2012 hebben de onderzoekers literatuuronderzoek verricht naar het horizontaliseringsproces rond de Wmo. (Burger)Participatie, Wmo-raden, verantwoording en verwante begrippen waren de zoektermen die we gebruikten. In de eerste maanden van 2013 is opnieuw gezocht naar intussen verschenen onderzoek op dit terrein.

B Meta-analyse rekenkameronderzoeken

In de afgelopen jaren zijn in veel gemeenten rapporten van de lokale rekenkamer-(commissie)s (hierna: rekenkamers) over het Wmo-beleid verschenen. In een aanzienlijk deel van deze rapporten wordt aandacht besteed aan aspecten van horizontalisering, in het bijzonder de positie van gemeenteraden. De onderzoeken hebben vooral tot doel de gemeenteraden te ondersteunen in hun kaderstellende en controlerende rol. Er is een inventarisatie gemaakt van rapporten die verschenen zijn tot en met eind 2011 en ze geanalyseerd op bevindingen met betrekking tot horizontalisering.

In totaal hebben de onderzoekers via een websearch 77 rekenkamerrapporten gevonden die zijn verschenen in de periode 2006 t/m 2011. 75 rapporten betreffen de bevindingen van een of meer unieke gemeenten; in totaal gaat het daarbij om 82 unieke gemeenten. Daarnaast betroffen twee rapporten meerdere gemeenten (respectievelijk twee en zes) waarbij de bevindingen niet tot unieke gemeenten zijn te herleiden. In totaal beschikten de onderzoekers daarmee over 84 onderzoeken. In deze onderzoeken zijn gemeenten met minder dan 20.000 inwoners ondervertegenwoordigd en gemeenten met een inwoneraantal tussen de 50.000 en 150.000 inwoners oververtegenwoordigd.

C Casuonderzoek acht gemeenten

Er zijn acht gemeenten geselecteerd waarin diepgaand op het horizontaliseringsproces is ingegaan. Bij de werving is gestreefd naar variatie op criteria als omvang van de gemeente, stedelijkheid en de mate van intergemeentelijke samenwerking. Ook zochten de onderzoekers naar gemeenten waar horizontalisering relatief veel aandacht leek te krijgen; men was in het kader van het ITM-onderzoek op zoek naar factoren die het proces van horizontalisering bevorderen of belemmeren. Aan dit laatste uitgangspunt kon men wegens gebrek aan medewerking van gemeenten niet vasthouden. Uiteindelijk hebben de onderzoekers een selectie van acht gemeenten bestudeerd die variëren naar inwonertal en geografische ligging.

In de acht gemeenten onderzochten de onderzoekers relevante beleidsdocumenten: Wmo-nota's, voortgangsrapportage, programmabegrotingen en -rekeningen, (tussen)evaluaties, rapportages prestatiegegevens en cliënttevredenheidsonderzoeken. In de eerste helft van 2012 vonden interviews plaats met de wethouder en/of de coördinerend Wmo-beleidsambtenaar, de

griffier en de voorzitter van de Wmo-raad. Daarnaast hielden de onderzoekers voor de zomer van 2012 in iedere gemeente een focusgroepbijeenkomst met gemeenteraadsleden en/of leden van de Wmo-raad, en eventueel andere belangrijke organisaties in het Wmo-beleid van de gemeente. Ook organiseerden ze in het laatste kwartaal van 2012 in iedere gemeente een groepsinterview met drie of vier organisaties van ouderen, mensen met een beperking, chronisch zieken en/of cliënten die bij voorkeur niet in de Wmo-raad vertegenwoordigd zijn. Tot slot namen ze in iedere gemeente een interview af met een vertegenwoordiger van een groep waarvan verondersteld wordt dat die haar belangen en behoeften niet goed kenbaar kan maken. Die groep selecteerden ze in overleg met de coördinerend Wmo-beleidsambtenaar; in de praktijk kwamen we in de meeste gemeenten uit bij cliënten van de geestelijke gezondheidszorg. In iedere gemeente beschreven de onderzoekers kort een concrete kwestie die in de laatste jaren in de betreffende gemeente had gespeeld en door (vertegenwoordigers/organisaties van) burgers en cliënten op de agenda was gezet.

A.1.9 Jurisprudentie

Publicatie:

In het eindrapport 'De Wmo in beweging'.

De jurisprudentiekaders in het eindrapport zijn een bewerking door het SCP van het jurisprudentieonderzoek dat voor deze evaluatie is uitgevoerd door Wim Peters van Stimulansz. Deze organisatie is gevraagd om de lijnen die zich aftekenen in de jurisprudentie, met name door de hoogste rechter, in kaart te brengen. Voor dit onderzoek is geput uit de gepubliceerde uitspraken op www.rechtspraak.nl, alsmede uit de bij Stimulansz bekende uitspraken die niet zijn gepubliceerd. Op www.rechtspraak.nl worden alle uitspraken van de Centrale Raad van Beroep (de hoogste rechter inzake de Wmo) gepubliceerd, en van de rechtbanken in Nederland die de rechtbanken zelf beschikbaar stellen. Op 20 september 2013 stonden op deze website 903 uitspraken gepubliceerd. De in de tekst gebruikte uitspraken en vindplaatsen staan in voetnoten vermeld.

A.1.10 Niet-gebruik

Publicatie:

Marangos, Anna Maria, Mieke Cardol en Mirjam de Klerk (2013). Niet-gebruik van maatschappelijke ondersteuning. In: *Tsg*, jg. 91, nr. 6.

Selectie van de respondenten³²

Dit kwalitatieve onderzoek vond plaats bij een selectie van zelfstandig wonende mensen, die voorheen deelnamen aan het Nationaal Panel Chronisch zieken en Gehandicapten (NPCG) en hebben aangegeven te mogen worden benaderd voor vervolgonderzoek. Het betreft een random groep panelleden die na vier jaar automatisch uitstromen uit het panel. Voor dit onderzoek zijn respondenten met een ernstige lichamelijke beperking geselecteerd die in het onderzoek van 2009 aangaven zich niet voldoende te kunnen redden op minimaal één levensterrein (huishouden op orde houden, verplaatsen, ontmoeten van andere mensen en/of het deelnemen aan activiteiten) en ook invulden hierbij geen ondersteuning nodig te hebben. Sommige van deze

mensen hebben op andere terreinen wel ondersteuning. Zo kunnen mensen zich bijvoorbeeld onvoldoende redden in het huishouden, aangeven hierbij toch geen hulp nodig te hebben, maar bijvoorbeeld wel een scootmobiel hebben om zich te verplaatsen.

Er is gekozen voor een selectie van mensen met een ernstige lichamelijke beperking omdat het opmerkelijk is dat zij aangeven geen ondersteuning nodig te hebben. In tegenstelling tot mensen met een lichte beperking die zich bijvoorbeeld uit in het niet (meer) kunnen lopen of fietsen van grote afstanden, is een ernstige beperking vaak direct van invloed op de dagelijkse redzaamheid in en om huis. Men zou dus verwachten dat juist mensen met een ernstige beperking veel baat hebben bij Wmo-ondersteuning zoals hulp bij het huishouden of een verplaatsingsmiddel.

In dit onderzoek is de ernst van de beperkingen vastgesteld op basis van de SCP-beperkingenmaat die bestaat uit vragen over huishoudelijke activiteiten en algemene dagelijkse levensverrichtingen. Om een zo divers mogelijk beeld te krijgen is ervoor gekozen een zo breed mogelijke groep te benaderen en niet op voorhand mensen uit te sluiten. In totaal voldeden 33 mensen die aan het kwantitatieve onderzoek meededen aan de selectiecriteria.

Selectieprocedure

In samenwerking met het NIVEL, eigenaar van het NPCG, zijn de respondenten aangeschreven met het verzoek om mee te werken aan een mondeling interview over redzaamheid. Vervolgens is telefonisch contact met hen gezocht, waarbij is nagegaan of mensen nog steeds vonden dat ze niet voldoende in staat waren een huishouden te voeren of zich te verplaatsen en dat dat ondersteuning vanuit de Wmo niet nodig was. Er waren 24 mensen bereikbaar voor telefonisch contact. Enkel van hen bleken ten tijde van het telefoongesprek een andere mening te hebben dan destijds bij het invullen van de vragenlijst. Bij anderen was hun situatie veranderd; zij krijgen bijvoorbeeld inmiddels wel ondersteuning. Een persoon noemde als reden van haar niet-gebruik dat ze vond dat ze teveel privacy moest opgeven als ze ondersteuning zou krijgen. Om dezelfde reden wilde ze niet geïnterviewd worden. Een andere geselecteerde kandidaat bleek kort voor het interview te zijn overleden. Uiteindelijk kwamen 14 respondenten in aanmerking voor het onderzoek (tabel A.12). Deze respondenten zijn geïnterviewd in de periode van januari 2011 tot april 2011.

Tabel A.12 Achtergrondkenmerken van de respondenten

	<i>seks</i>	<i>leeftijd</i>	<i>burgerlijke staat</i>	<i>opleiding</i>	<i>soort lichamelijke aandoening</i>
respondent 1	V	86	weduwe	laag	herseninfectie, artrose
respondent 2	M	59	weduwnaar	laag	sinds jeugd rugklachten na val van steiger
respondent 3	V	89	weduwe	laag	artrose (diverse protheses)
respondent 4	v	42	alleenwonend	hoog	ME (vermoedheidssyndroom) en fibromyalgie
respondent 5	M	82	weduwnaar	midden	chronisch drager van hepatitis C
respondent 6	V	41	samenwonend	hoog	fibromyalgie, ernstig overgewicht, complicaties en pijnklachten a.g.v. bevalling en longembolie,
respondent 7	M	64	alleenwonend	midden	sinds jeugd beperkingen o.a. a.g.v. alveesklierontsteking, hartklachten, darmklachten, (incontinentie)
respondent 8	M	65	alleenwonend	midden	halfzijdige verlamming a.g.v. hersenbloeding, pijnklachten
respondent 9	V	80	weduwe	hoog	Parkinson, hartklachten, artrose (diverse protheses)
respondent 10	V	67	samenwonend	laag	artrose
respondent 11	V	57	alleenwonend	laag	diverse hart- en herseninfecties
respondent 12	M	60	samenwonend	hoog	beperkingen a.g.v. polio en ziekte van Krohn
respondent 13	M	66	samenwonend	laag	artrose
respondent 14	V	68	samenwonend	laag	artrose, diverse complicaties na operaties

Interviews

Alle interviews zijn afgenomen door de eerste auteur in de thuissituatie, zodat de respondenten konden spreken in een vertrouwde omgeving. Gemiddeld duurden de gesprekken 75 minuten. Aan het begin van de interviews werden enkele vragen gesteld over de leeftijd, burgerlijke staat, gezondheidssituatie, woonsituatie, dagbesteding en sociale contacten. Vervolgens is de respondenten gevraagd hoe ze zich nu redden op vier terreinen: in het huishouden, bij verplaatsingen, in hun sociale contacten en voor wat betreft het doen van activiteiten buitenshuis. In relatie hiermee is gevraagd of mensen professionele ondersteuning of voorzieningen hadden om zich beter te kunnen redden. Indien daar geen sprake van was (en voor minimaal één terrein was dat zo; daarop waren de kandidaten immers geselecteerd) werd gevraagd waarom mensen geen ondersteuning hadden. Er is voor gekozen om mensen vooral zelf redenen te laten noemen. Indien zij geen duidelijke reden konden formuleren zijn vragen gesteld om hen aan het denken te zetten, bijvoorbeeld of eerder ondersteuning is gevraagd, of ze de Wmo kennen, hoe ze het vinden om hulp te vragen aan anderen en wat er zou moeten veranderen zodat ze eventueel wel informele en/of formele ondersteuning zouden vragen.

De interviews zijn opgenomen met een digitale voicerecorder en letterlijk uitgeschreven. Alle uitgeschreven interviews zijn vervolgens herlezen door twee auteurs en gecodeerd met behulp van het softwareprogramma Atlas.ti. De teksten zijn in eerste instantie gecodeerd op basis van in de literatuur gevonden redenen. Tekstfragmenten die hier niet aan konden worden toegekend, zijn gecodeerd in de vorm van zogenoemde ‘open codering’: er was nog niet geselecteerd op de relevantie van het materiaal omdat in dit stadium nog moeilijk uit te maken was wat belangrijk zou blijken te zijn.

A.2 Aanvullende analyses eindrapport

Zoals gezegd hebben we voor het eindrapport ‘De Wmo in beweging’ bestanden uit verschillende deelstudies aan elkaar gekoppeld om relaties in de tijd en tussen gemeentelijk beleid en doelbereik bij Wmo-aanvragers te onderzoeken. Hieronder beschrijven we hoe dat is gedaan.

A.2.1 Opbouw van de nieuwe bestanden

Bestanden voor vergelijking over de tijd

Gemeentelijk Wmo-beleid

Het gemeentelijk Wmo-beleid is in meerdere jaren gemeten. Een aantal vragen is in meerdere jaren herhaald. Waar mogelijk werden de antwoorden uit verschillende jaren vergeleken. Hiervoor zijn de enquêtes over 2007 t/m 2012 aan elkaar gekoppeld op gemeenteniveau door middel van de koppelvariabel gemeentecode_h.³³ Daarna is de data omgebouwd naar een longitudinaal bestand. Zo kregen we voor elk van de gemeente een reeks gegevens over hun beleid, waardoor veranderingen binnen gemeenten vastgesteld konden worden van 2007-2012.

De mogelijkheden om gegevens te koppelen en verschillende jaren met elkaar te vergelijken wordt beïnvloed door de gemeentelijke herstructurering. Zo is het aantal gemeenten van 443 in 2007 teruggelopen naar 408 in 2013. De nieuw gevormde gemeenten behoren veelal tot de weinig tot niet-stedelijke gemeenten en soms ook tot de matig stedelijke gemeenten. Voor een algeheel beeld van de ontwikkelingen in beleid in Nederland is het wenselijk om zoveel mogelijk gemeenten in de analyses mee te kunnen blijven nemen. Daarom is er als volgt met de gemeentelijke herindelingen omgegaan: van gemeenten die tussen 2007 en 2013 zijn samengevoegd onder een bestaande naam is alleen de gemeente behouden die bleef bestaan (naamsbehoud). Als gemeenten zijn samengevoegd onder een nieuwe naam, is er alleen een koppeling gemaakt als een van de oude gemeenten duidelijk de grootste was.³⁴ In dat geval is de grootste oude gemeente gekoppeld aan de nieuwe gemeente.

Vanwege de variatie in het aantal gemeenten door gemeentelijke herstructurering is ervoor gekozen de gemeentelijke indeling van 2013 als basis te nemen. In 2013 waren er 408 gemeenten. In de analyses werd voor elk jaar gekeken of er gegevens beschikbaar waren van deze 408. Gegevens van eerdere jaren worden herberekend voor de gemeenten die in 2013 nog bestaan, daardoor kan het voorkomen dat de resultaten afwijken van de eerdere rapportages over gemeentelijk beleid (Van Houten et al. 2008; De Klerk et al. 2010; Vonk et al. 2013).

Wmo-aanvragers

In 2008, ongeveer een jaar na de invoering van de Wmo, is een onderzoek uitgevoerd onder aanvragers van individuele Wmo-voorzieningen (De Klerk et al. 2009). Dit onderzoek was gelijk van opzet aan het onderzoek in 2012 (getrapte, gestratificeerde steekproef; dataverzameling middels face-to-face-interviews; ruim 4000 respondenten). Daarom zijn de resultaten in principe vergelijkbaar. Alleen waren de vragen niet altijd hetzelfde geformuleerd, of was de plaats in de vragenlijst gewijzigd. Waar mogelijk zijn de uitkomsten tussen 2008 en 2012 vergeleken en zijn verschillen (of het ontbreken daarvan) gerapporteerd in de tekst. Verschillen zijn getoetst door middel van chi-kwadraattoetsen. Als er niets in de tekst staat over een vergelijking met 2008, dan komt dat doordat vergelijking niet mogelijk was.

De gemeentesteekproeven in 2008 en 2012 zijn onafhankelijk van elkaar getrokken. Van de 73 gemeenten die in 2012 deelnamen deden er 20 ook in 2008 mee (dit berust op toeval). Per gemeente zijn de respondenten aselekt getrokken. De respondenten in 2012 zijn dus andere dan in 2008 (met uitzondering van mogelijke toevalstreffers in de 20 gemeenten die in beide jaren deelnamen).

Bestanden voor koppeling van beleid aan doelbereik bij aanvragers

Opbouw van het bestand met gemeentelijk Wmo-beleid en Wmo-aanvragers

In verschillende hoofdstukken van dit rapport hebben we de relatie tussen het gevoerde Wmo-beleid en de ervaringen van Wmo-aanvragers onderzocht. Ofwel, in hoeverre het antwoordpatroon van aanvragers en gemeenteambtenaren overeen kwam. Dit is gedaan door de

gemeentebestanden te koppelen aan het aanvragersbestand via de sleutelvariabele 'gemeentecode'³⁵. Hierbij is gebruik gemaakt van de enquête onder Wmo-beleidsmedewerkers van gemeenten over 2011 en 2012 (WMOP'12 en WMOP'13) en van data verkregen uit het aanvragersonderzoek (WMOV'12; Feijten et al. 2013). Het aanvragersonderzoek werd uitgevoerd in 73 gemeenten. Door de koppeling van deze bestanden werden de gegevens over het gemeentelijke Wmo-beleid gereduceerd tot deze 73 gemeenten. Daarbij waren er niet altijd van alle gemeenten gegevens aanwezig. De gegevens zijn geanalyseerd voor de gemeenten die in 2013 nog bestonden (n=408; 70 daarvan konden worden gekoppeld aan gegevens over aanvragers).

Opbouw van het bestand met gemeentelijk Wmo-beleid en mantelzorgers van aanvragers

In hoofdstuk 5 is hebben we de relatie tussen het gevoerde Wmo- beleid en de ervaringen van mantelzorgers onderzocht. Hierbij is gebruik gemaakt van de enquête onder Wmo-beleidsmedewerkers van gemeenten over 2011 en 2012 (WMOP'12 en WMOP'13) en van data verkregen uit (WMOV'12; Feijten et al. 2013). Het mantelzorgonderzoek werd uitgevoerd bij aanvragers in 73 gemeente. Door de koppeling van deze bestanden via de sleutelvariabele 'gemeentecode'³⁶ werden de gegevens over het gemeentelijke Wmo-beleid gereduceerd tot deze 73 gemeenten. Daarbij waren er niet altijd van alle gemeenten gegevens aanwezig. De gegevens zijn geanalyseerd voor de gemeenten die in 2013 nog bestonden (n = 408; 70 daarvan konden worden gekoppeld aan gegevens over mantelzorgers).

Opbouw van het bestand met gemeentelijk Wmo-beleid en Wmo-voorzieningen

In hoofdstuk 6 is de relatie tussen het gemeentelijk beleid (specifiek de mate van kanteling van gemeente) en het aantal aanvragen en toegekende voorzieningen onderzocht. Hierbij is gebruik gemaakt van de enquête onder Wmo-beleidsmedewerkers van gemeenten over 2010 en 2012 (WMOP'11 en WMOP'13) en de gegevens die gemeenten aanleverden over hun toekenningen, afwijzingen, verstrekkingen en andere productiecijfers, in 2010 en 2012 (resp. databestanden (WMO'11 en WMOP'13). Dit is gedaan door de gemeentebestanden te koppelen aan het aanvragersbestand via de sleutelvariabele 'gemeentecode'³⁷

A.2.2 Aanmaken van toetsvariabelen

In meerdere hoofdstukken zijn gegevens van gemeenten (beleid en voorzieningen) en ervaringen van aanvragers of mantelzorgers afgezet tegen kenmerken als stedelijkheidsgraad en beleidstype (mate waarin het toeleidingstraject is gekanteld).

Stedelijkheid

Voor de stedelijkheidsgraad baseren we ons op de definitie van stedelijkheid van het Centraal Bureau voor de Statistiek (Den Dulk et al. 1992).³⁸ Het CBS hanteert vijf categorieën: zeer sterk stedelijk (gemiddeld 2500 of meer adressen per km²); sterk stedelijk (gemiddeld 1500-2500 adressen per km²); matig stedelijk (gemiddeld 1000-1500 adressen per km²); weinig stedelijk (gemiddeld 500-1000 adressen per km²); niet-stedelijk (gemiddeld minder dan 500 adressen per km²). Wij hebben die samengevoegd tot drie categorieën, waarbij we de eerste twee en de laatste twee categorieën van het CBS hebben samengevoegd. De indeling is dan: (zeer) sterk stedelijk, matig stedelijk en weinig – niet stedelijk.

Beleidsstypen (mate van kanteling)

De indeling in beleidstypen is gebaseerd op de mate waarin ze hun toeleidingstraject voor mensen met beperkingen of psychosociale problemen hebben ingericht volgens suggesties van de kanteling en Welzijn nieuwe stijl. ³⁹ Om deze indeling te maken hebben we zes vragen over het toeleidingstraject van in 2010 geselecteerd (gemeten in 2011: WMOP'11). Vanuit de gedachte de beleidstheorie achter de kanteling te testen, zijn er in eerste instantie vragen geselecteerd op inhoudelijk aansluiting bij de suggesties van de Kanteling en Welzijn Nieuwe Stijl over de inrichting van een toeleidingstraject. Vervolgens is de interne betrouwbaarheid van de combinatie van vragen onderzocht met een reliability test en is onderzocht of er de vragen op een factor of twee factoren laadde met een CATPCA (Categoriale Principale component analyse, met twee factoren). Hiermee zijn uiteindelijk zes⁴⁰ vragen geselecteerd (tabel A.13) over het beleid in 2010 die inhoudelijk goed aansloten bij de suggesties voor het toeleidingsproces, voornamelijk op dezelfde factor laadde en intern een goede betrouwbaarheid hadden (Cronbach's $\alpha = 0.78$).

Tabel A.13 De zes geselecteerde vragen over het gemeentelijk toeleidingsproces in 2010

1	Aan welke aspecten wordt tijdens het (intake)gesprek, een huisbezoek of een ander eerste contactmoment met een aanvrager van ondersteuning doorgaans aandacht besteed? (12 aspecten mogelijk)
2 ^a	In een gesprek over vraag naar ondersteuning: a. is er alleen aandacht voor het voorliggend probleem vs. b. wordt aandacht besteed aan hoe een burger functioneert op meerdere levensdomeinen
3 ^a	In een gesprek over een vraag naar ondersteuning a. wordt er nadrukkelijk gekeken naar wat de aanvrager of zijn omgeving zelf kan doen vs. b. is de ondersteuning die de gemeente kan bieden leidend en wordt niet gekeken naar wat de aanvrager of zijn omgeving zelf kan doen
4 ^a	Aanvragers van ondersteuning worden zoveel mogelijk geholpen a. met individuele voorzieningen vs. b. met algemene/collectieve voorzieningen
5 ^a	Bij bepalen van passende ondersteuning wordt a. nadrukkelijk gekeken naar algemene voorzieningen vs. b. wordt niet gekeken naar algemene voorzieningen
6 ^a	De gemeente gaat sterk uit van de a. inzet van professionele zorg vs. b. informele zorg

a Bij vraag 2 t/m 6 moesten gemeenten aangeven in hoeverre hun beleid aansloot bij stelling a of b (op een schaal van 1-7).

Deze vragen zijn vervolgens met een CATPCA (waarbij deze keer met één factor gerekend werd op één schaal gezet. Hierbij hercodeerde de CATPCA de antwoordcategorieën van de zes vragen, vermenigvuldigde ze met de componentlading⁴¹ van de vragen en de eigenwaarde, waardoor ze één schaal vormde. Deze schaal is daarna ingedeeld in kwartielen en vervolgens, door de middelste twee kwartelen samen te voegen, in drie categorieën: relatief ongekanteld (25%), deels gekanteld (50%) en relatief gekanteld (25%). Alleen gemeenten met uiterste waarden op de gesommeerde schaal kwamen hierdoor in aanmerking voor het label relatief (on)gekanteld. Op deze manier (herschalen en categoriseren) konden gemeenten ingedeeld worden in categorieën waarbij gemeentelijke variatie in het proces de ruimte kreeg. Omdat gemeenten zijn ingedeeld ten opzichte van elkaar betekend de term 'relatief' bij de mate van kanteling dan ook 'relatief in vergelijking met de andere categorieën'.

De waarden van de zes gehercodeerde vragen en de grenzen van de drie gemaakte categorieën over 2010 zijn vervolgens gebruikt om de data uit 2010 en 2012 WMOP'12 & WMOP'13) op eenzelfde manier in te delen. Hierdoor kon onderzocht worden of er een verschuiving plaatsvond in de mate van gekanteld werken in het toeleidingsproces van gemeenten.

Om de betrouwbaarheid van het overzetten van de indeling uit 2010 naar de ander jaren te toetsen, zijn de reliability testen en de CATPCA's ook uitgevoerd op de data over 2011 en 2012. De interne betrouwbaarheid van de 6 vragen bleef goed over 2011 (Cronbach's $\alpha = 0,82$) en 2012 (Cronbach's $\alpha = 0,81$).

A.2.3 Analyse en rapportage

Beschrijvende analyses

Veel analyses in de hoofdstukken zijn beschrijvend van aard. Deze werden weergegeven in de vorm van frequentietabellen (univariaat) of kruistabellen (bivariaat) met percentages. Voor de verschillende deelonderzoeken is onderzocht of percentages op beschrijvende variabelen verschilden:

Om te kijken of er verschillen tussen gemeentelijk beleid bestonden werd, afhankelijk van het meetniveau van de vraag, getoetst door middel van Chi-kwadraat testen (nominaal meetniveau), t-toetsen (interval meetniveau), logistische (dichotome variabele) of lineaire regressie (continue variabele) (zie ook Deel A, Wmo-beleid). Doordat bij de analyse ook de deels ingevulde enquêtes werden meegenomen, kon het aantal gemeenten per onderwerp verschillen. Ook kon variatie per onderdeel van een vraag optreden door non-respons. De variatie in gemeenten werd weergegeven in de titels bij de figuren en tabellen. De gerapporteerde percentages betroffen altijd het percentage van de gemeenten die een antwoord hadden gegeven op de betreffende vraag.

Mogelijke verschillen tussen groepen (aan)vragers werden getoetst door middel van multivariate regressie (logistische regressie voor dichotome variabelen, multinomiale regressie voor nominale variabelen, ordinale logistische regressie voor ordinale variabelen en lineaire OLS-regressie voor continue variabelen). De groepen waartussen we verschillen toetsten, behoorden tot een standaardset die steeds voor toetsende analyses is gebruikt, bestaande uit leeftijd, geslacht, huishoudenssamenstelling, woonvorm, inkomen, opleidingsniveau, type beperking en ernst van de lichamelijke beperking. Soms zijn daar nog andere kenmerken aan toegevoegd die in specifieke gevallen relevant waren, te weten vermoeidheid, verslechtering of wisselvalligheid van de gezondheid en competenties (mastery en self-efficacy) (tabel A.14).

Tabel A.14 Overzicht van kenmerken van aanvragers die in de multilevel analyses meegenomen konden worden

<i>leeftijd (op moment van interview)</i>	- 0-54 jaar ('jongere aanvragers') - 55-74 jaar - ≥ 75 jaar
<i>geslacht aanvrager</i> (wanneer respondent een proxy was werd gevraagd naar het geslacht van de aanvrager)	man vrouw
<i>huishoudenssamenstelling</i>	alleen- of samenwonend samenwonend kan zijn met een partner en/of kinderen, maar ook met andere familieleden of met niet-verwante huisgenoten, bijvoorbeeld in een instelling of begeleid-wonen-huis (zie ook tabel B2.1 in bijlage B van Feijten et al. 2013).
<i>woonvorm</i>	zelfstandige woning, wonen-met-zorg of instelling
<i>inkomen</i> besteedbaar huishoudensinkomen (gevraagd als: 'zou u kunnen zeggen wat uw nettogezinsinkomen per maand is?'). het eventuele inkomen van een partner moest men ook meerekenen; inkomen van of kinderbijslag voor eventuele kinderen niet. inkomensklassen werden getoond op een	de klassen waren: < 1000 euro tussen de 1000 en 1500 euro tussen de 1500 en 2000 euro tussen de 2000 en 3000 euro

toonkaart. iedere klasse had een willekeurige letter, zodat de respondent alleen een letter hoefde te noemen en niet het bedrag.	≥ 3000 euro
<i>opleidingsniveau</i> bij ieder niveau werden ook onderwijsvormen uit de tijd van oudere aanvragers genoemd, zoals mulo, hbs, huishoudschool of middenstandsdiploma.	laag (geen onderwijs, basisonderwijs, of lbo); midden (mavo, havo/vwo of mbo); hoog (hbo of wo).
<i>type beperking</i>	lichamelijke beperking (ernstige gezichtsbeperking, ernstige gehoorbeperking of motorische beperking); langdurige psychische klacht (zoals depressie of angst); psychosociaal probleem (zoals eenzaamheid); verstandelijke beperking (zoals aangeboren hersenletsel).
<i>ernst van de lichamelijke beperking</i>	soms vinden mensen van zichzelf dat zij geen beperkingen hebben, maar hebben zij in de praktijk toch (veel) moeite met bepaalde dagelijkse handelingen. daarom hebben we mensen ook gevraagd of ze een aantal algemene dagelijkse levensverrichtingen (adl) zonder moeite, met moeite of alleen met hulp van anderen konden doen (zonder gebruik van hulpmiddelen). het ging in totaal om vijftien handelingen die te maken hebben met langdurig zitten en staan, mobiliteit (zoals traplopen, het openbaar vervoer gebruiken), zichzelf verzorgen (zoals aan- en uitkleden, gebruik maken van het toilet) en huishoudelijke bezigheden (zoals boodschappen doen, bed verschonen, ramen zemen). als mensen met een of enkele van zulke activiteiten (veel) moeite hebben zijn zij geclassificeerd als 'licht beperkt'; vaak ging het dan om zware huishoudelijke klussen zoals ramen zemen. als mensen met vijf of meer activiteiten moeite hadden zaten daar ook vaak problemen met mobiliteit (meestal traplopen) bij en werden mensen geclassificeerd als 'matig beperkt'. mensen die minstens een van de activiteiten helemaal niet zelf konden doen werden geclassificeerd als 'ernstig beperkt' (De Klerk et al. 2006).
<i>vermoeidheid</i> gevraagd als: 'heeft u last van vermoeidheid? (ja, vaak / ja, soms / nee)'. deze vraag is gehercodeerd tot een dichotome variabele met de categorieën 'ja, vaak' en 'ja, soms / nee'.	ja nee
<i>verslechtering of wisselvalligheid van de gezondheid</i> gevraagd als: 'verandert uw lichamelijke gezondheid de laatste tijd? (ja, die verslechtert / ja, die verbetert / ja, die wisselt / nee, die is stabiel)' : een met 'ja, die verslechtert' in de ene categorie en de rest in de andere; en een met 'ja, die wisselt' in de ene categorie en de rest in de andere.	ja nee
<i>competenties</i> mastery:	het gevoel van de mate waarin een persoon controle heeft over zijn leven en de gebeurtenissen in zijn leven. dit gevoel van controle wordt gezien als een psychosociale hulpbron waarmee men om kan gaan met stressvolle levensgebeurtenissen of situaties (zoals om hulp vragen of omgaan met een beperking). een groter gevoel van controle verlaagt gevoelens van stress en verhoogt het welbevinden (Jonker et al. 2009). deze competentie is gemeten met de gevalideerde verkorte versie van de Pearlinmasteryscale (Pearlin en Schooler 1978), waarbij men kon antwoorden op een vijfpuntsschaal, lopend van 'zeer mee oneens' tot 'zeer mee eens'. de items waren: "ik heb weinig controle over de dingen die me overkomen." "sommige van mijn problemen kan ik met geen mogelijkheid oplossen." "er is weinig dat ik kan doen om belangrijke dingen in mijn leven te veranderen."

	<p>“ik voel me vaak hulpeloos bij het omgaan met de problemen van het leven.”</p> <p>“soms voel ik dat ik een speelbal van het leven ben.”</p>
<p><i>competenties</i> self-efficacy:</p>	<p>de sterkte van het geloof van een persoon in zijn eigen vermogen om bepaalde activiteiten te ondernemen en uit te voeren die nodig zijn om een bepaald resultaat te behalen. dit geloof beïnvloedt het type activiteiten dat mensen besluiten te gaan ondernemen (initiative), de hoeveelheid moeite die zij doen om iets voor elkaar te krijgen (effort), en hun vasthoudendheid bij tegenslag (persistence) (Sherer et al. 1982). voor dit onderzoek is vooral dat eerste aspect gemeten (het type activiteiten dat men besluit te gaan ondernemen: initiative). hiervoor zijn drie items van de schaal voor self-efficacy opgenomen in de vragenlijst, waarbij men kon antwoorden op een vijfpuntsschaal, lopend van ‘zeer mee oneens’ tot ‘zeer mee eens’.</p> <p>de items waren:</p> <p>“wanneer ik de indruk heb dat iets ingewikkeld is, begin ik er niet aan.”</p> <p>“wanneer ik aan iets nieuws begin, moet ik snel het idee hebben dat ik op de goede weg ben, anders houd ik ermee op.”</p> <p>“ik begin niet aan het leren van nieuwe dingen wanneer ze mij te moeilijk lijken.”</p> <p>de competentievariabelen zijn vooral gebruikt in de analyses over participatie (hoofdstuk 9), omdat we veronderstellen dat vooral participatie samenhangt met persoonlijkheidskenmerken.</p>

Bij toetsing van gegevens over aanvragers is er statistisch rekening mee gehouden dat aanvragers zijn geclusterd in gemeenten: de aanvragersdata zijn verzameld in 73 gemeenten. Aanvragers in dezelfde gemeente waren onderhevig aan hetzelfde Wmo-beleid en andere gemeentekennmerken, waardoor hun antwoorden mogelijk meer op elkaar leken dan op antwoorden van aanvragers uit andere gemeenten. In de analyses werd daarom hiervoor een multilevelcorrectie toegepast. Sommige analyses zijn uitgevoerd op een selectie van respondenten (bijv. alleen volwassen aanvragers). Deze selecties zijn omschreven in de tabeltitel, met vermelding van het aantal respondenten (n). De percentages in tabellen zijn berekend op basis van die n. Soms worden uitkomsten van selecties daarnaast uitgedrukt als percentage van alle aanvragers (in aparte tabelkolommen of in de tekst), om een indruk te geven van om hoeveel mensen het nu in totaal gaat.

Mogelijke verschillen tussen groepen van de algehele bevolking (H10) werden getoetst door middel van multivariate regressie (logistische regressie voor dichotome variabelen, multinomiale regressie voor nominale variabelen, ordinale logistische regressie voor ordinale variabelen en lineaire OLS-regressie voor continue variabelen). Dit waren grotendeels dezelfde achtergrondvariabelen als bij het aanvragersonderzoek (leeftijd, geslacht; opleidingsniveau; huishoudenssamenstelling; inkomen; ernst van de beperking). Alleen bevat het aanvragersonderzoek een uitgebreidere indeling van niet-lichamelijke klachten, namelijk: verstandelijke beperking/langdurige psychische klacht/psychosociaal probleem. In het bevolkingsonderzoek waren die samen genomen als ‘psychische klacht’. Verder is in het bevolkingsonderzoek gecontroleerd voor twee variabelen die niet in het aanvragersonderzoek gebruikt zijn, te weten arbeidsmarktstatus (werkend/niet-werkend) en etniciteit

(autochtoon/niet-westerse migrant). Voor de analyses in de gehele bevolking zijn de resultaten van de multivariate analyses weergegeven in 'gecorrigeerde percentages': het ging hier om verschillen tussen subgroepen die toe te schrijven zijn aan een kenmerk (meestal de ernst van de lichamelijke beperking of de aanwezigheid van een psychische klacht), terwijl alle andere kenmerken (zoals leeftijd of opleidingsniveau) constant werden gehouden.

Analyses voor de vergelijking van het gemeentelijk Wmo-beleid in de tijd

Voor vergelijking in de tijd zijn longitudinale logistische en lineaire regressieanalyses voor paneldata gebruikt. Bij longitudinale analysetechnieken wordt er rekening mee gehouden dat de verzamelde gegevens over verschillende jaren binnen gemeenten afhankelijk van elkaar zijn. Ofwel, het antwoord in een eerder jaar bepaalt voor een deel het antwoord dat gegeven wordt in het jaar daarna. Op welke manier die afhankelijkheid bestaat kan de onderzoeker zelf aangeven door een correlatiestructuur van de data te kiezen. Hiermee geeft men ook aan hoe er gecorrigeerd moet worden voor ontbrekende waarden. Welke correlatiestructuur het beste past hangt er ook vanaf of er ontbrekende waarden zijn en of er een doorlopende tijdsreeks is of niet. In dit rapport hebben we te maken met ontbrekende waarden, omdat niet alle gemeenten alle vragen hebben ingevuld en ook niet in alle jaren aan de enquête hebben deelgenomen. Ook is onze tijdsreeks onderbroken, aangezien we in 2009 geen enquête hebben gehouden. Door deze onderbreking in onze observaties en onze tijdsreeks en door de samenhang van onze data past een ongestructureerde correlatiestructuur het beste. Bij longitudinale bestanden met ontbrekende waarden kan het gebruik van deze analysemethoden tot betere resultaten leiden dan het imputeren van missende gegevens (Twisk 2003). Hoe gecorrigeerd wordt voor ontbrekende waarden van een gemeente, wordt in de methode dan grofweg gebaseerd op: de waarden van de betreffende gemeente die er wel zijn (data van de andere jaren), de waarden van andere gemeenten en de ongestructureerde samenhang van de data (vanwege de ongestructureerde correlatiestructuur). Ook is bij de berekeningen en correctie voor missende waarden aangegeven dat het paneldata betreft. De longitudinale analyses zijn dus steeds uitgevoerd over alle gemeenten die in 2013 bestonden, waarbij in de vergelijking van gegevens over de verschillende jaren gecorrigeerd wordt voor ontbrekende waarden. Er is voor deze methode gekozen om zo dicht mogelijk bij de werkelijke situatie in 2013 te blijven en om het risico van analyse op een selectieve groep gemeenten te verkleinen. Ter controle is steeds nagegaan of deze werkwijze tot vergelijkbare resultaten leidde als de werkwijze in 2010. Dit was steeds het geval.

De aangetroffen verschillen tussen stedelijkheidsklassen en tijdvakken zijn statistisch getoetst. Bij de beschrijving van de resultaten vermelden we alleen statistisch significante verschillen van enige omvang. Verschillen in beleid tussen de jaren zijn als mogelijk longitudinaal getoetst. Wanneer longitudinaal toetsen niet mogelijk was en er voor cross-sectioneel werden gekozen, is dit vermeld in een voetnoot bij het resultaat (Vonk et al. 2013).

Analyse van de relatie tussen gemeentelijk Wmo-beleid en Wmo-aanvragers

De relatie tussen het gemeentelijke beleid en de ervaringen van de Wmo-aanvragers is zowel beschrijvend weergegeven als ook getoetst. Toetsing betrof ook hier multivariaat analyses waarbij rekening gehouden werd met de clustering van aanvragers binnen gemeenten (multilevelcorrectie). De gegevens zijn geanalyseerd voor de gemeenten die in 2013 nog bestonden (n = 408).

Analyses van mate van gekanteldheid versus Wmo-aanvragers en voorzieningen.

De relatie tussen de mate van gekanteldheid van het toeleidingstraject van gemeenten en ofwel de ervaringen van de Wmo-aanvragers ofwel de voorzieningen is zowel beschrijvend weergegeven als ook getoetst (H6 en H9). Toetsing betrof ook hier multivariaat analyses, waarbij door middel van multilevelcorrectie rekening werd gehouden met de clustering van aanvragers binnen gemeenten.

Zoals eerder genoemd zijn in 73 gemeenten gegevens verzameld onder Wmo-aanvragers. Voor deze gemeenten is van iedere uitkomstmaat het gemiddelde berekend (bijv. de gemiddelde levenstevredenheidsscore per gemeente). Vaak verschilden deze gemiddelden tussen gemeenten. Met behulp van random effect multilevel modellen (die schatten of de variatie tussen aanvragers die is toe te schrijven aan het gemeenteniveau, significant verschilt tussen gemeenten) is getoetst of deze gemiddelden over het geheel genomen van elkaar verschilden of niet. Daarbij zijn de 5% waarden aan de onder- en bovenkant van de verdeling buiten beschouwing gelaten, om de invloed van extremen te beperken. Als het toetsresultaat significant was, is in de tekst steeds gerapporteerd tussen welke minimum- en maximumwaarde de gemiddelden tussen de gemeenten uiteen liepen.

Noten

¹ In het kader van de eerste Wmo-evaluatie zijn door middel van aparte enquêtes ook productiecijfers verzameld over de jaren 2007 en 2008, maar deze gegevens zijn in de tweede Wmo-evaluatie niet (her)gebruikt.

² Er is niet getoetst of de verschillen tussen de responspercentages statistisch significant zijn.

³ Volledig ingevuld wil hier zeggen dat de respondent de hele enquête heeft doorlopen en daarvan een substantieel deel heeft ingevuld. Gedeeltelijk ingevuld wil zeggen dat de respondent vóór het einde van de vragenlijst is gestopt met invullen.

⁴ Voor de mate van stedelijkheid is de indeling van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) gebruikt.

De stedelijkheid van een gebied is gebaseerd op de gemiddelde omgevingsadressendichtheid, ofwel het aantal adressen per km² (zie www.cbs.nl/nl-NL/menu/methoden/begrippen). De vijf stedelijkheidscategorieën zijn samengevoegd tot drie categorieën, waarbij we de eerste twee en de laatste twee categorieën van het CBS hebben samengevoegd. De indeling is dan: (zeer) sterk stedelijk, matig stedelijk en weinig tot niet stedelijk.

⁵ Voor elk jaar geldt dat de respons niet significant verschilde tussen de stedelijkheidsklassen.

⁶ Bron: Feijten et al. (2013).

⁷ Zij vormden een goede afspiegeling van alle gemeenten op een aantal kenmerken, en daarom mag aangenomen worden dat zij representatief zijn (zie bijlage C bij Feijten et al. 2013 op www.scp.nl).

⁸ Sommige kleine gemeenten ontvingen in die periode minder dan 100 aanvragen. Zij trokken dan respondenten verder terug in de tijd (augustus, juli, enz.) tot een maximum van 100. Als er in heel 2011 minder dan 100 nieuwe aanvragers waren, werd het maximaal beschikbare aantal gebruikt.

⁹ Bron: Hofstede et al. (2013).

¹⁰ Bron: Mensink et al. (2013).

¹¹ Bron: Den Draak et al. (2013).

¹² Informatie was aanwezig voor 307 van de 418 gemeenten die er op 1 januari 2011 in Nederland waren.

¹³ Voor de mate van stedelijkheid is de indeling van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) gebruikt.

De stedelijkheid van een gebied is gebaseerd op de gemiddelde omgevingsadressendichtheid, ofwel het aantal adressen per km² (zie www.cbs.nl/nl-NL/menu/methoden/begrippen). De vijf stedelijkheidscategorieën zijn samengevoegd tot drie categorieën en vervolgens zijn, om zeker te zijn van een zo groot mogelijke variatie, de matig stedelijke gemeenten (middencategorie) buiten beschouwing gelaten.

-
- ¹⁴ Destijds (het eerste kwartaal van 2012) stonden de volgende drie decentralisaties gepland: de overheveling van de begeleiding vanuit de AWBZ naar de Wmo per 1 januari 2013, de invoering van de Wet werken naar vermogen per 1 januari 2013 en de decentralisatie van de jeugdzorg per 1 januari 2015.
- ¹⁵ Zie de webbijlagen bij Den Draak et al. (2013), te vinden via www.scp.nl.
- ¹⁶ Met uitzondering van een onverwacht interview met een teamleider.
- ¹⁷ Mensen konden aan het onderzoek meedoen als zij daartoe fysiek en geestelijk in staat waren en als zij de Nederlandse taal voldoende beheersten voor een persoonlijk interview van circa een uur.
- ¹⁸ De redenen waren: ziekenhuisopname, kan niet lang praten, voelt zich te ziek en geen zin.
- ¹⁹ De gebruikte topiclijsten zijn te vinden in de webbijlagen bij Den Draak et al. (2013), te vinden via www.scp.nl.
- ²⁰ Mantelzorg is de zorg die een hulpbehoevende persoon krijgt van iemand uit zijn/haar sociale netwerk of directe omgeving. Mantelzorg wordt niet verleend in het kader van een hulpverlenend beroep of vanuit georganiseerd vrijwilligerswerk. Dit betreft dus ook de hulp van een partner. We hebben geen onderscheid gemaakt naar de gebruikelijke zorg die partners normaliter aan elkaar verlenen.
- ²¹ Bron: Wapstra et al. (2014)
- ²² In zowel de Benchmark Wmo als het voorzieningenonderzoek zijn van een groot aantal gemeenten gegevens verzameld omtrent aantallen en uitgaven aan Wmo-voorzieningen. Het voorzieningenonderzoek is een deelonderzoek van de Wmo-evaluatie door het SCP. De Benchmark Wmo wordt uitgevoerd door BMC (voorheen SGBO). Gemeenten kiezen zelf al dan niet deel te nemen aan deze onderzoeken.
- ²³ Het betreft de taken waarvan de rijksoverheid heeft aangekondigd dat deze in het kader van de nieuwe Jeugdwet, de nieuwe Participatiewet en de uitgebreide Wmo in de komende jaren bij gemeenten zullen worden belegd.
- ²⁴ Dit is getoetst door middel van een 'proportion test' op zowel het aandeel gemeenten dat bij een gegeven categorie van het kenmerk in de steekproef is opgenomen, als op de verdeling van de aantallen over de categorieën in de steekproef en de populatie.
- ²⁵ Het maximum van 40 te onderzoeken gemeenten was een budgettaire randvoorwaarde bij dit onderzoek.
- ²⁶ In twee van de geselecteerde grote steden was de tijdige beschikbaarheid van gegevens problematisch doordat een deel van de Wmo de verantwoordelijkheid is van de deelgemeenten/ stadsdelen.
- ²⁷ In stedelijkheidscategorieën van het CBS, 2010
- ²⁸ Cawi = webenquêtes, cati = telefonische enquêtes, capi = face-to-face-enquêtes.
- ²⁹ Met uitzondering van het veldwerk onder gemeentelijke Wmo-ambtenaren, dat is verricht door I&O Research.
- ³⁰ Aanvankelijk was het ook de bedoeling om lokale vertegenwoordigers van patiënten en cliënten mee te nemen in het onderzoek. Hiervan is afgezien omdat het niet mogelijk bleek om binnen de beschikbare tijd een landelijk beeld te krijgen van alle lokale vertegenwoordigers van patiënten en cliënten en hun contactgegevens.
- ³¹ Bron: Gilsing et al. (2014).
- ³² Bron: Marangos et al. (2013)
- ³³ Gemeentecode_h is een variabel waarin de gemeentecode steeds werd aangepast na gemeentelijke hercoderingen. De oorspronkelijke gemeentecodes voor de verschillende jaren van meting, bleven behouden in de variabelen: gemeentecode_10, gemeentecode_11 en gemeentecode_12.
- ³⁴ Hierbij is aangenomen dat de grootste 'oude' gemeente in de nieuwe situatie het meest beleidsbepalend is.
- ³⁵ De gemeentecode varieert voor het beleidsbestand. Afhankelijk van de overeenkomsten tussen het aanvragersbestand en het te koppelen beleidsjaar is gemeentecode_h, gemeentecode_11 of gemeentecode_12 gebruikt).
- ³⁶ De gemeentecode varieert voor het beleidsbestand. Afhankelijk van de overeenkomsten tussen het aanvragersbestand en het te koppelen beleidsjaar is gemeentecode_h, gemeentecode_11 of gemeentecode_12 gebruikt)
- ³⁷ De gemeentecode varieert voor het beleidsbestand. Afhankelijk van de overeenkomsten tussen het aanvragersbestand en het te koppelen beleidsjaar is gemeentecode_h, gemeentecode_11 of gemeentecode_12 gebruikt)
- ³⁸ Zie www.cbs.nl/nl-NL/menu/methoden/begrippen/default.htm?ConceptID=658.
- ³⁹ Gemeenten werden aangemoedigd met burgers in gesprek te gaan, uit te gaan van eigen kracht, vraag- in plaats van aanbodgericht te gaan werken, te denken in resultaten in plaats van voorzieningen en deze aspecten aan bod te laten komen in een breed inventariserend gesprek bij een vraag naar ondersteuning. Als ondersteuning nodig was werden ze aangemoedigd om algemene en collectieve voorzieningen de voorkeur te geven boven individuele voorzieningen en informele ondersteuning boven formele (professionele) ondersteuning.
- ⁴⁰ In 2011 waren in eerste instantie 7 vragen geselecteerd. De 7^e vraag betrof de vraag voor welke voorzieningen men bij het Wmo-loket terecht kon bij de gemeente. Deze vraag is door verdiepende analyses echter vervallen. Redenen waren: inhoudelijk twijfels over de aansluiting bij de suggesties uit de kanteling en welzijn nieuwe stijl op de manier zoals hij meegenomen werd in de analyse, statistisch gezien steeg de interne betrouwbaarheid bij verwijdering en tevens laadde de vraag in de CATPCA vaker op een andere factor dan de andere vragen. Ook had de vraag een lage component lading (< 0.3) in de CATPCA wat erop duidde dat de vraag niet veel bijdroeg aan de gemaakte indeling. Hiermee wijken we bij de indeling in beleidstypen af van de indeling zoals beschreven in Den Draak et al. (2013) en Feijten et al. (2013).
- ⁴¹ Het gewicht dat de betreffende vraag kreeg ten opzichte van de andere vragen, dat wil zeggen in hoeverre de vraag veel of weinig invloed had op de schaalindeling.